

DOBRE ZAKUPY

P O R A D N I K

O D P O W I E D Z I A L N E G O

K O N S U M E N T A

DOBRE ZAKUPY

Produkty lokalne i małe lokalne sklepy

to lokalna gospodarka, miejsca pracy, pomoc sąsiadom

Żywność ekologiczna, żywność naturalna, lokalna

to zdrowie, wysoka jakość, tradycja, ochrona przyrody i krajobrazu

Produkty Sprawiedliwego Handlu

to walka z wyzyskiem i niewolnictwem w krajach ubogich

Produkty używane i pochodzące z recyklingu, opakowania zwrotne

to oszczędność surowców, unikanie zanieczyszczeń i śmieci

Produkty nie testowane na zwierzętach

to ratowanie przed torturami i śmiercią milionów królików, myszy, kotów i innych zwierząt, poddawanych eksperymentom każdego roku

KUPUJ ODPOWIEDZIALNIE!

DOBRE ZAKUPY

Poradnik odpowiedzialnego konsumenta

**Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć
Kraków 2006**

DOBRE ZAKUPY

Wydanie III, poprawione i uzupełnione

Poradnik przedstawia niezależną ocenę firm i produktów, opracowaną przez brytyjską organizację konsumentką ECRA - The Ethical Consumer Research Association (www.ethicalconsumer.org). Polska wersja poradnika, której wydawcą jest Polska Zielona Sieć, opiera się na publikacji The Good Shopping Guide, wydanej przez ECRA w roku 2002.

WYDAWCA:

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

ul. Sławkowska 26 A, 31-014 Kraków

tel./fax: +48 12 431 28 08

e-mail: info@zielonasiec.pl

www.zielonasiec.pl

© Copyright by Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć 2006

Powielanie materiałów jest dozwolone, pod warunkiem że zostanie podane ich źródło.

Więcej informacji: www.ekonsument.pl

TŁUMACZENIE: Piotr Znaniński

OPRACOWANIE: Piotr Znaniński, Krzysztof Gorczyca, Wojciech Zięba

KONSULTACJE: Katarzyna Terlecka

PROJEKT OKŁADKI: Dariusz Musiał

FOTOGRAFIE NA OKŁADCE: Greenpeace International, Maria Huma, Mateusz Janusz,

Fairtrade/TransFair Austria

SKŁAD: Marcin Wachowicz

DRUK: Drukarnia „Goldruk”

WSTĘP

TWOJE PIENIĄDZE KSZTAŁTUJĄ ŚWIAT!

Decyzje podejmowane podczas zakupów, robionych pośpiesznie w supermarkecie, zapadają zazwyczaj pod wpływem ceny, marki i jakości produktu. Zawartość koszyka nie kojarzy nam się z wyborem moralnym.

Tymczasem pieniądze, które zostawiamy w kasie, mogą decydować o losie ludzi, zwierząt, przyrody. Mogą wspierać działalność charytatywną, lokalny rynek, ekologiczne gospodarstwa rolne, ale mogą też być wykorzystane na rabunkową działalność niszczącą środowisko, na handel bronią, na okrutne traktowanie zwierząt czy łamanie praw człowieka.

Jako konsumenci mamy prawo wyboru. Świadome korzystanie z tego prawa wiąże się jednak z odpowiedzialnością za skutki naszych decyzji, w tym za dalszą wędrówkę naszych pieniędzy.

Ważne jest nie tylko, co kupujemy, ale i – komu płacimy. Nie wzbudzający wątpliwości produkt może przysparzać zysków przedsiębiorstwu, które postępuje w sposób, jakiego nie chcemy popierać. Zakup produktu to także finansowe wsparcie polityki danej firmy.

KONSUMENCI RZĄDZĄ ŚWIATEM!

„Pieniądze wprawiają świat w ruch” – głosi znane powiedzenie. Częścią na-

szych pieniędzy, pochodząca z podatków, dysponuje rząd, zdecydowaną większość wydajemy jednak sami, kupując towary i usługi. Kontrolę nad sposobem wydawania pieniędzy z naszych podatków mamy raz na kilka lat, kiedy uczestniczymy w wyborach. A zakupy robimy przecież codziennie. We współczesnym świecie główną, powszechnie dostępną formą oddziaływania na rzeczywistość są właśnie... zakupy.

Każda złotówka jest jak karta wyborcza! Jak politycy zabiegają o nasz głos w kampanii wyborczej, tak producenci i sprzedawcy walczą między sobą o każdą naszą złotówkę, kusząc nas reklamami i promocjami. To dowód, że nasz wybór ma ogromne znaczenie.

MAŁE DZIAŁANIA – DUŻE EFEKTY!

Nasze codzienne wybory mogą wspierać odpowiedzialne firmy, które troszczą się o konsekwencje społeczne i środowiskowe swej działalności. Mogą też powodować zmiany w sposobach działania wielkich korporacji i hipermarketów. Tak już się dzieje! Sklepy coraz częściej sprzedają produkty przyjazne dla środowiska czy żywność produkowaną metodami ekologicznymi, gdyż coraz więcej klientów zwraca na to uwagę.

Jest wiele sposobów kształtowania rynku tak, aby zmieniał się on zgodnie z

naszymi życzeniami. Na początku możesz rozejrzeć się za lokalnymi sklepami w swojej okolicy – zaopatrując się w nich, oszczędzasz paliwo i wspierasz swych sąsiadów. Kupując jedzenie, pytaj o żywność z gospodarstw ekologicznych. Wybierając produkt Sprawiedliwego Handlu, wspierasz ubogich producentów z krajów Trzeciego Świata. Decydując się na biodegradowalne płyny do naczyń i proszki do prania, nie tylko chronisz środowisko, ale dajesz zarobić ekologicznym producentom, którzy dzięki temu mogą dalej inwestować w czyste, zdrowe technologie produkcji. Jednocześnie dajesz znak innym firmom, które o to nie dbają, że jeżeli nie zmieniają swojego postępowania, będą tracić klientów, a więc zarabiać mniej.

Każda podobna decyzja ma swój skutek – mały sam w sobie, ale ogromny, jeżeli miliony innych osób zrobią tak samo.

ODPOWIEDZIALNY KONSUMENT, CZYLI KTO?

Odpowiedzialny konsument to konsument kupujący świadomie, mądrze, etycznie, czyli w sposób taki, który oprócz tego, że zaspokaja potrzeby materialne, jednocześnie wspomaga odpowiedzialne przedsiębiorstwa kierujące się nie tylko zasadami ekonomicznymi, ale także ekologicznymi, społecznymi czy etycznymi.

Odpowiedzialny konsument nie tylko zna swoje prawa i umie z nich korzystać, ale ma też świadomość faktu, iż każdy zakup stanowi poparcie dla tego, a nie innego producenta, dla warunków, w jakich towar jest wytwarzany, użytkowany i utylizowany.

Odpowiedzialny konsument wie, że ma prawo wyboru, a poprzez bardziej odpowiedzialne wybory podczas zakupów, zmienia świat i otaczające środowisko na lepsze.

Odpowiedzialny konsument wie, że każda zostawiona przez niego w kasie złotówka może decydować o losie świata, ludzi, zwierząt i jego własnym.

Odpowiedzialny konsument wie także, że może i powinien odgrywać aktywną rolę w gospodarce rynkowej, np. poprzez bojkot firm, których zachowanie jest sprzeczne z jego światopoglądem – firm uwikłanych w niejasne układy polityczne, grających nieczysto na rynku pracy i łamiących prawa pracowników, zanieczyszczających środowisko czy prowadzących kampanie reklamowe szkodliwe społecznie.

Odpowiedzialny konsument wie również, że w dzisiejszym świecie różnorodności towarów i usług, producenci i sprzedawcy robią wszystko, by przekonać go do zakupu ich produktu. Dlatego stara się robić zakupy uważnie, nie dając się manipulować w sklepie. W końcu każdy zbędny zakup w szafie czy lodówce to nie tylko strata dla jego portfela, ale też strata energii i surowców, których może zabraknąć

dla jego dzieci jak i ogromna ilość odpadów, które codziennie zasypują świat, w którym żyje.

Poradnik **DOBRE ZAKUPY** omawia etyczne aspekty codziennych zakupów oraz stojącą przed nabywcą możliwość aktywnego wpływania na działalność firm poprzez wybory dokonywane w czasie zakupów. Znaleźć w nim można takie informacje o produktach i producentach, których próżno szukać w reklamach i na etykietach. Poradnik informuje o faktach i dostarcza ogólnych zaleceń, pomocnych w ukierunkowaniu mocy sprawczej zwykłych zakupów, leżącej w rękach każdego konsumenta. Zadaniem poradnika jest pomóc w świadomym wyborze pro-

duktów najlepszych biorąc pod uwagę standard życia ludzi ubogich w innych krajach, prawa człowieka, kwestie ekologiczne oraz ochronę zwierząt. Każdy może uczestniczyć w tworzeniu lepszej rzeczywistości poprzez proste wybory, dokonywane codziennie podczas zakupów. Gdy wybieramy biodegradowalny płyn do mycia naczyń, pomagamy zmniejszyć zanieczyszczenie środowiska – wie to każdy. Ale kto wie, jaką kupić lodówkę? Który z producentów butów sportowych łamie prawa człowieka? Który z kosmetyków był testowany na zwierzętach? Które z firm są zamieszane w

Czy wiesz, że...

- Zanieczyszczenia powodowane przez środki transportu są głównym składnikiem ogólnej emisji gazów, która jest przyczyną efektu cieplarnianego. Produkt dostępny w sklepie, jeszcze zanim go kupiłeś, był transportowany średnio 1500 km.
- Emisja związków chloru jest w dużej mierze odpowiedzialna za dziurę ozonową. Detergenty i środki czystości używane w domu emitują zawarty w sobie chlor do atmosfery i wód. Ale istnieją też produkty alternatywne, które nie zawierają chloru.
- Sprzęt elektroniczny (magnetowidy, telewizory itp.) zużywa energię także wtedy, gdy nie pracuje, jeśli pozostawiony jest w trybie spoczynkowym (stand-by). Diody kontrolne świecące dzień i noc powodują w samej tylko Wielkiej Brytanii straty energii o wartości 163 milionów funtów rocznie. A przecież można je wyłączyć.
- Pieluszki jednorazowe powodują znaczne problemy w gospodarce odpadami, wypełniając do 4% objętości wysypisk. Jedno dziecko może zużyć kilka tysięcy pieluszek.

handel bronią? Który towar został wyprodukowany w fabrykach zatrudniających dzieci? Poradnik pomaga odpowiedzieć na te pytania.

Z poradnika dowiesz się ciekawych rzeczy o produktach, które codziennie kupujesz lub zamierzasz kupić. Tu znajdziesz informacje niezbędne do podjęcia świadomej decyzji kupna produktu etycznego lub bojkotu firmy działającej nieetycznie. Rob Harrison z organizacji ECRA zauważa wzrost zainteresowania konsumentów etycznymi zakupami: „Od 30 lat największe korporacje międzynarodowe starają się kształtować decyzje rządów suwerennych państw tak, aby pasowały do ich koncepcji glo-

balnego wolnego rynku. Ale zwykli ludzie, nabywający towary w sklepach, wcale nie są do tego przekonani. W tej chwili skala oporu konsumentów zdaje się odwracać te tendencje i zaczyna kształtować oblicza firm”.

W poradniku, oprócz oceny poszczególnych grup produktów dokonanej przez ECRA, umieściliśmy szereg informacji o warunkach i skutkach powstawania niektórych produktów, przegląd ekologicznych oznakowań a także informacje o Sprawiedliwym Handlu. W końcowej części znaleźć można zebrane źródła dodatkowych informacji na poruszone tu tematy, w szczególności polskie i zagraniczne strony internetowe oraz organizacje pozarządowe i instytucje pomocne konsumentom.

Zajrzyj także do poradnika JAK KUPOWAĆ BY NIE DAĆ SIĘ UPOLOWAĆ? Jest to drugi poradnik odpowiedzialnego konsumenta wydany przez Polską Zieloną Sieć w ramach kampanii „Kupuj odpowiedzialnie!”. Znajdziesz w nim wiele praktycznych rad jak bronić się przed różnymi manipulacjami, na które jesteśmy codziennie narażeni jako konsumenci. Manipuluje się nami zarówno poprzez wszechobecną reklamę, jak i różne techniki perswazji, często dla nas niezauważalne. A przecież ważne byśmy sami mogli do końca zdecydować o tym, co ma się znaleźć w naszym koszyku na zakupy. Do tego jednak niezbędna jest wiedza na temat różnych technik manipulacji, jakim jesteśmy codziennie poddawani.

JAK UŻYWAĆ PORADNIKA

Poradnik **Dobre Zakupy** dostarcza danych przydatnych do przeprowadzenia oceny etycznej artykułów, które nabywasz podczas codziennych zakupów. Każda grupa produktów jest scharakteryzowana za pomocą tabeli, która pozwala prześledzić kryteria ich oceny.

Poradnik ocenia działalność firm pod kątem ich stosunku do następujących aspektów produkcji towarów poszczególnych marek: zanieczyszczenie środowiska, testy na zwierzętach, prawa pracowników, inwestycje w zbrojenia, inżynieria genetyczna i in. Uważne przestudiowanie podanych informacji ułatwi wyrobienie sobie poglądu odnośnie wyboru towaru, a tym samym - firmy, której chcemy oddać swoje pieniądze.

JAK CZYTAĆ TABELĘ

Tabela pokazuje oceny wynikające z analizy działalności firm: ■ – ocena najwyższa oznacza, że nie znaleziono żadnych negatywnych aspektów działalności firmy w danej kategorii; ▲ – ocena średnia oznacza, że stwierdzono pewne zaangażowanie firmy w ocenianym obszarze działalności; ● – ocena najniższa (negatywna) oznacza, że stwierdzono znaczne zaangażowanie w poddaną ocenie dziedzinę działalności.

PRODUKT	Środowisko			Zwierzęta			Ludzie			Inne	PRODUCENT
Cafédirect	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	Cafédirect
Douwe Egberts	■	■	■	●	●	●	●	■	●	■	Sara Lee Corp
Maxwel House	▲	■	●	●	■	●	●	●	●	▲	Philip Morris
Nescafé	▲	■	▲	●	●	●	●	●	●	●	Nestlé
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Testy na zwierzętach	Prawa zwierząt	Reżimy	Prawa pracowników	Nieodpowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

KRYTERIA OCENY

Znajdujące się w poradniku tabele podzielone są na cztery pionowe kolumny: środowisko, ludzie, zwierzęta, inne. Każda z nich zawiera bardziej szczegółowe podkategorie.

KOLUMNA „ŚRODOWISKO”

Zanieczyszczenie

Zanieczyszczenie wpływa na zdrowie ludzi, zwierząt i stan otoczenia. Efekty skażenia środowiska są długotrwałe i mogą się ujawnić długo po usunięciu przyczyn. Ponieważ jego konsekwencje są nieprzewidywalne, często bywają ignorowane.

Każdy z nas jest narażony na wpływy środowiska, dlatego uzasadnione jest kierowanie się stopniem uciążliwości ekologicznej producentów kupowanych przez nas towarów. Presja konsumentów może oddziaływać jako dodatkowy bodziec, skłaniający przedsiębiorstwa do poważnego traktowania ochrony środowiska w procesach produkcyjnych.

Odpowiedzialne przedsiębiorstwo minimalizuje możliwość wystąpienia zagrożeń ekologicznych, przestrzegając obowiązujących przepisów i ograniczając stosowanie technologii i substancji niebezpiecznych dla środowiska. W nowoczesnych firmach całkowicie zamyka się też obieg materii w cyklu produkcyjnym, co dotyczy zarówno technologii (np. zamknięty obieg wody wewnątrz zakładu), jak i samych produktów (łatwość ich ponownego wykorzystania).

Pełne kółko ● oznacza, że firma została oceniona negatywnie z powodu znacznego zanieczyszczenia powietrza, wody lub gleby. Trójkąt ▲ oznacza, że firma wprowadziła do środowiska stosunkowo mało zanieczyszczeń i uzyskała ocenę średnią.

Energia atomowa

Produkcja energii atomowej jest przedmiotem dyskusji z dwóch głównych powodów:

- umożliwia produkcję broni jądrowej;
- pozostawia odpady radioaktywne.

Odpady te są niebezpieczne, gdyż także mogą być wykorzystane do produkcji broni masowej zagłady. Są również długowieczne: pozostają radioaktywne przez dziesiątki tysięcy lat!

Przedstawiciele przemysłu jądrowego uważają, że dopóki elektrownie atomowe nie przyczyniają się do produkcji gazów cieplarnianych, powinny być traktowane jako proekologiczne źródła energii, sprzyjające globalnej ochronie klimatu. Ekolodzy preferują jednak inne - bezpieczniejsze i czystsze, jak wiatr, słońce, fale morskie.

Część producentów energii jądrowej wytwarza również towary przemysłowe

we dostępne na rynku. Oznaczono je w tabeli pełnym kółkiem, które wskazuje, że firma może się też zajmować projektowaniem, budową lub prowadzeniem elektrowni atomowych, handlem odpadami radioaktywnymi, wydobyciem lub przeróbką uranu. Trójką ▲ oznacza, że firma zajmuje się technologiami wspomagającymi produkcję energii atomowej (np. urządzenia pomiarowe dla elektrowni).

Pozostałe

Oceniono tutaj wiele rodzajów różnych szkodliwych oddziaływań na środowisko, których nie omówiono w poprzednich kategoriach.

Pełne kółko ● wskazuje firmy, które zostały skrytykowane za:

- produkcję wyrobów szczególnie uciążliwych dla środowiska, jak PCV, pestycydy czy substancje chemiczne powodujące dziurę ozonową;
- działania przeciwstawiające się wysiłkom zmierzającym do poprawy stanu środowiska naturalnego; – zaangażowanie w działania niszczące naturalne ekosystemy;
- inne działania antyekologiczne.

Trójkąt ▲ wskazuje relatywnie mniejszy stopień zaangażowania w przedsięwzięcia szkodliwe dla środowiska.

Ta kategoria może być mylona z kategorią „Zanieczyszczenie”, gdyż obie dotyczą produkcji szkodliwych substancji chemicznych, jednak w tej drugiej chodzi o firmy, które emitują zanieczyszczenia chemiczne jako efekt uboczny produkcji lub na skutek wypadków

przemysłowych, natomiast w kategorii „Pozostałe” oceniono przedsiębiorstwa, które wytwarzają szkodliwe substancje jako towar handlowy nieekologiczny ze względu na swoje właściwości (np. PCV).

KOLUMNA „ZWIERZĘTA”

Eksperymenty na zwierzętach

Pod koniec XX wieku wykorzystywano do eksperymentów w skali całego świata - ponad 100 milionów zwierząt. Większość testów wykonuje się na myszach, szczurach, świnkach morskich, ptakach, rybach i królikach, a także na psach i kotach.

Zwierzęta wykorzystuje się do testowania np. szminek czy szamponów, ale przede wszystkim - nowych leków. Służą również do prowadzenia badań nad pestycydami i innymi agresywnymi środkami chemicznymi, dodatkami do żywności, bronią oraz do eksperymentów psychologicznych.

Wszystkie nowe substancje chemiczne, stosowane w medycynie, gospodarstwie domowym, w środkach ochrony roślin i różnych gałęziach przemysłu, muszą być sprawdzone pod kątem bezpieczeństwa nabywców. Testy mają określić możliwość wystąpienia podrażnień oraz stopień ich toksyczności dla ludzi, którzy mają z nimi styczność podczas produkcji, użytkowania lub transportu.

Testowanie substancji chemicznych na zwierzętach powoduje ich cierpienie i śmierć. Tymczasem istnieją metody alternatywne: testy na sztucznie hodowanych kulturach komórkowych lub tkankach (np. fragmentach skóry), symulacje komputerowe czy badania kliniczne.

Niestety, uznanie tych metod jest utrudniane i hamowane przez urzędników oraz niechętnie zmianom lobby przemysłowe.

Odpowiedzialne firmy powinny działać dwutorowo:

- inwestować w rozwój alternatywnych metod testowania swoich produktów i starać się o ich oficjalne uznanie;
- odłożyć poszukiwania nowych substancji, wymagających testów i używać tysięcy już istniejących i sprawdzonych, do czasu oficjalnego zatwierdzenia nowych metod testowania.

Pełne kółko ● wskazuje firmy, które testują na zwierzętach swoje produkty niezwiązane z medycyną (jak kosmetyki i artykuły użytku domowego) lub firmy, które takie produkty sprzedają. Trójkąt ▲ wskazuje przedsiębiorstwa, które testują lub sprzedają testowane na zwierzętach leki.

Tucze przemysłowe

Pełne kółko ● oznacza firmę, która:

- hoduje przemysłowo zwierzęta mięsne, futerkowe, drób (kurczaki i jaja) oraz ryby;

- produkuje lub zaopatruje farmy przemysłowe w sprzęt do intensywnego tuczu (klatki, nożyce do przycinania dziobów, kraty itp.);
- sprzedaje albo przetwarza mięso, drób i futra pochodzące z produkcji intensywnej. Trójkąt ▲ wskazuje firmy mniej zaangażowane w intensywną produkcję zwierzęcą.

Prawa zwierząt

Istnieją dwie grupy organizacji zabiegających o ochronę zwierząt: pierwsza działa na rzecz dobrego traktowania zwierząt, druga walczy o ich prawa, z których najważniejsze jest prawo do życia. Ta kategoria pozwala wyodrębnić firmy, które przyczyniają się do uśmiercania zwierząt lub wykorzystywania produktów pochodzenia zwierzęcego.

Pełne kółko ● oznacza, że firma:

- produkuje mięso, drób albo ryby w sposób ekstensywny (nieprzemysłowy);
- jest właścicielem rzeźni lub użytkownikiem produktów pochodzących z rzeźni, jak żelatyna, kości, rogi lub skóry.

Trójkąt ▲ wskazuje:

- dostawców karmy dla zwierząt;
- sprzedawców lub przetwórców mięsa, drobiu lub ryb pochodzących z hodowli ekstensywnej;
- podmioty związane z innymi branżami eksploatującymi zwierzęta (ogrodami zoologicznymi, cyrkami itp.).

Reżimy

Pierwsze doniesienia o firmach prowadzących interesy w państwach totalitarnych pochodzą z czasów apartheidu w Republice Południowej Afryki. Niestety, wiele korporacji międzynarodowych nadal działa w krajach, w których dyskryminacja religijna, represje polityczne, tortury czy pozasądowe kary śmierci są na porządku dziennym. Państwa niedemokratyczne, w niewielkim stopniu dbające o swych obywateli i środowisko, przyciągają zagranicznych inwestorów niskimi kosztami produkcji. Pozwala to zwiększyć rentowność firmy, ale jednocześnie wiąże się z łamaniem praw człowieka, praw pracowniczych, niszczeniem środowiska naturalnego. Płacone podatki wspomagają politykę reżimów i umacniają pozycję dyktatorów.

Ta kolumna tabeli może budzić kontrowersje, częściowo dlatego, że nie uwzględniono tu oceny wielu niepopularnych rządów oraz dlatego, że - według opinii wielu osób - wolny rynek i inwestycje zagraniczne sprzyjają demokratyzacji i cywilizowaniu reżimów politycznych, zaś zachodnia ekspansja, niosąc ze sobą nowe technologie, przyczynia się do wyrównywania poziomu rozwoju państw biednych i bogatych.

Firmy oceniono w następujący sposób: Trójkąt ▲ – do 5 punktów (włącznie), pełne kółko ● – powyżej 5 punktów. Nalicza się je za inwestycje w krajach niedemokratycznych, według zasady:

- **dwa punkty** za inwestycje w krajach, gdzie prawa człowieka są szczególnie łamane: Algieria, Birma, Chiny, Indonezja, Irak, Kolumbia, Korea Północna, Libia, Syria;
- **jeden punkt** za inwestycje w krajach, gdzie prawa człowieka są łamane w nieco mniejszym stopniu: Afganistan, Arabia Saudyjska, Bahrajn, Białoruś, Brazylia, Egipt, Filipiny, Gwatemala, Iran, Kambodża, Katar, Kenia, Kuba, Kuwejt, Liberia, Meksyk, Nigeria, Pakistan, Peru, Republika Dominikany, Salwador, Sri Lanka, Sudan, Tadżykistan, Tunezja, Turcja, Wenezuela.

Firma nie otrzymuje żadnego punktu, gdy wyprodukowane w tych krajach towary należą do kategorii Sprawiedliwego Handlu (Fair Trade).

Prawa pracownicze

Pełne kółko ● lub trójkąt ▲ wskazuje firmy łamiące prawa pracowników, np. poprzez zastraszanie przez zwierzchników, wykorzystywanie pracy dzieci, pracy przymusowej lub niewolniczej, płace poniżej progu umożliwiającego utrzymanie się, wydłużanie 48-godzinnego tygodnia pracy, wymuszanie nadgodzin (często bez zapłaty), łamanie prawa do stowarzyszania się w związkach zawodowych, dyskryminację ze względu na rasę, płeć, wyznanie lub religię, niezapewnienie odpowiednich warunków i bezpieczeństwa pracy.

Nieodpowiedzialny marketing

Ludzie korzystający z dobrodziejstw gospodarki wolnorynkowej nauczyli się języka reklam, który podkreśla zalety i ukrywa wady promowanych produktów. W tym świetle uznanie reklamy za nieprawdziwą, nieodpowiedzialną jest trudne i nasuwa wiele wątpliwości. Jako czytelne i uczciwe kryterium oceny przyjęto więc fakt, czy działania marketingowe pociągają za sobą bezpośrednie skutki zdrowotne. Dzięki temu można ocenić je pozytywnie lub negatywnie.

Reklamowanie jako zdrowych czterech rodzajów produktów: mleka w proszku (ze względu na zachęcanie do rezygnacji z najkorzystniejszego dla dziecka karmienia piersią), medykamentów, tytoniu i pestycydów, jest jednoznacznie uznane za nieodpowiedzialny marketing i uzyskuje ocenę negatywną, którą wskazuje pełne kółko ●.

Trójkąt ▲ wskazuje producentów, którzy reklamując swoje towary, promują inne zachowania szkodliwe dla zdrowia.

Zbrojenia

Pełne kółko ● wskazuje firmy zaangażowane w produkcję lub dostawy broni konwencjonalnej lub jądrowej, w tym: statków, czołgów, pojazdów opancerzonych, samolotów, części składowych uzbrojenia, systemów łączności i naprowadzania, rakiet, paliwa, systemów komputerowych oraz komunikacyjnych.

Trójkąt ▲ wskazuje producentów i dostawców zaopatrujących wojsko w inne towary (poza żywnością).

KOLUMNA „INNE”

Inżynieria genetyczna

Pełne kółko ● wskazuje firmy zaangażowane w:

- modyfikacje genetyczne roślin i zwierząt;
- patentowanie nowych odmian zmodyfikowanych genetycznie;
- badania naukowe prowadzące do modyfikacji genetycznych roślin i zwierząt.

Trójkąt ▲ wskazuje:

- wytwórców lub sprzedawców produktów zawierających organizmy modyfikowane genetycznie (GMO);
- wytwórców lub sprzedawców, którzy zabiegają o wprowadzenie do swojej oferty GMO lub nie mają jasno sprecyzowanej polityki w dziedzinie inżynierii genetycznej;
- podmioty wyrażające publicznie swoje poparcie dla inżynierii genetycznej;
- podmioty zajmujące się rozwojem i marketingiem badań nad modyfikacjami genetycznymi.

ZANIM COŚ KUPISZ...

- Zastanów się: czy dany produkt jest Ci w ogóle potrzebny, czy też podświadomie ulegasz reklamie lub promocjom.
- Zapoznaj się dokładnie z metką wyrobu: poznaj jego skład i kraj pochodzenia, dowiedz się, kto jest producentem.
- Szukaj towarów ze znakami certyfikacji ekologicznej i Sprawiedliwego Handlu. Pytaj o takie produkty sprzedawców i zachęcaj do tego znajomych - to może skłonić sklepy do ich wprowadzania i sprzedaży.
- Jeśli masz możliwość, wybierz towar bez opakowania lub w opakowaniu przyjaznym dla środowiska. W dużym stopniu zależy od tego ilość odpadów.

ZAKUPY BEZ ŚMIECI

- **Jednorazowe torebki i reklamówki z folii** zwiększają góry odpadów. Ich rozkład trwa wiele dziesięcioleci. Produkowane są z surowców nieodnawialnych.
- **Torba płócienna** jest estetyczna, wygodna i można użyć jej wielokrotnie.
- **Torebki papierowe** zwykle z powodzeniem zastępują folię, ograniczają zużycie surowców i łatwo ulegają rozkładowi.
- **Butelka zwrotna** to najbardziej ekologiczny i ekonomiczny rodzaj opakowań. Jedna butelka jest używana przeciętnie 20 razy, a wydane na nią pie-

niądze możemy otrzymać z powrotem.

- **Artykuły jednorazowe** (długopisy, zapalniczki, sztućce, talerzyki itp.) przyczyniają się do powstawania gór śmieci. Mają trwalsze i ładniejsze odpowiedniki.
- **Kartoniki na soki i napoje** – ich recykling jest prawie niemożliwy.
- **Tacki styropianowe** nie ulegną rozkładowi przez 500 lat. Styren jest rakotwórczy. Może migrować z tacki do żywności, zwłaszcza nabiału, ryb i mięsa.
- **Puszki aluminiowe** to opakowanie bardzo nieekologiczne. Wyprodukowanie jednej tony aluminium pochłania tyle energii, ile zużywa w ciągu roku 20 rodzin! Produkcja szkła wymaga 14 razy mniej energii. Produkcja aluminium jest źródłem toksycznych emisji i odpadów, a jego recykling także nie jest obojętny dla środowiska. Wybierz opakowanie szklane, nawet jeśli jest jednorazowe!

Na podstawie materiałów Federacji Zielonych

„Kaźde zakupy wywierają - bezpośrednio lub pośrednio - wpływ na środowisko. Podejmując decyzję, gdzie i co kupić oraz gdzie i czego NIE KUPOWAĆ, pomagasz zmieniać świat na lepszy.”

The Ecologist

WARUNKI PRACY

PRZEMYSŁ ODZIEŻOWY NA HAITI

Maria szyje koszule w fabryce na Haiti. Choć pracuje po 10 godzin dziennie, zarabia tak mało, że żyje na skraju nędzy. Nie jest w stanie zapewnić odpowiedniego pożywienia swym dzieciom, które piją wodę z cukrem, aby zaspokoić głód. Jeżeli zbyt często chodzi do toalety, jej pensja jest obniżana. Warunki pracy w fabryce są skandaliczne. Maria boi się wstąpić do związku zawodowego, gdyż jej znajomy został za to zwolniony.

PRACA DZIECI W HONDURASIE

Wendy, 15-latką z Hondurasu, przedstawiła relację ze swej pracy Kongresowi USA. Zaczęła pracę w wieku 13 lat, szyjąc spodnie wraz z setką innych nastolatków. „Czasem trzymali nas w pracy przez całą noc. Kierownik krzyczał i kazał pracować szybciej. Czasem szytym ubraniem rzucał mi w twarz albo chwycił mnie i popychał. Czasem dotykał dziewczyny. Udając, że to zabawa, łapał nas za nogi. Wielu z nas chciało chodzić do szkoły wieczorowej, ale nie mogliśmy, bo oni cały czas trzymali nas dłużej w pracy.”

NIEWOLNICY CZEKOLADY

Na plantacjach kakao na Wybrzeżu Kości Słoniowej dzieci od dawna są zmuszane do pracy niewolniczej. Moumini Sylla został porwany w r. 1996, gdy miał 11 lat. Przez następne 4,5 roku był zmuszany do pracy na plantacjach kawy i kakao. „Jeśli znajdziesz się już na plantacji, nie pozwolą ci odejść” -

opowiada Sylla. - „Jeśli próbujesz uciekać, łapią cię i biją. Nigdy nie zapomnę człowieka, który mnie tam przyprowadził.” Podobne historie są na plantacjach kakao na porządku dziennym.

Wybrzeże Kości Słoniowej dostarcza ok. połowy światowej produkcji kakao (ponad 100 mln ton), które uprawia się tam na małych plantacjach. Dzieci i młodzież harują tam po 18 godzin na dobę bez wynagrodzenia. Próby ucieczki kończą się chłostą. Właściciele plantacji pozwalają sobie na brutalność, gdyż niewolnicy są tani. Na rynku zdrowy, młody chłopiec kosztuje 20-40 dolarów. Jednym z nich jest Drissa, który spędził na plantacji 5,5 roku. Historię jego ucieczek można odczytać z jego ciała - całe jest pokryte bliznami. Mówi: „Wiążą nam ręce na plecach. Jeden bije z przodu, drugi z tyłu”. Na pytanie, co chciałby powiedzieć ludziom o czekoladzie, odpowiedział: „Smakuje im to, przez co cierpiałem. Ciężko dla nich pracowałem, a nie miałem z tego nic. Oni jedzą moje ciało.”

Na podstawie doniesień BBC i organizacji antyniewolniczych

PIŁKI SPORTOWE Z PAKISTANU

Tysiące dzieci traci bezpowrotnie dzieciństwo, szyjąc w warunkach niewolniczych piłki sportowe. Nie mają szans na naukę ani zabawę. Zatrudnianie dzieci do szycia piłek jest bardzo powszechne, zwłaszcza w Pakistanie i Indiach. Raport z roku 2000 mówi o 10

tys. dzieci w samym tylko Pendżabie w Indiach. Z danych Międzynarodowej Organizacji Pracy wynika, że w Pakistanie (największy producent piłek futbolowych) pracuje w tej branży ponad 15 tys. dzieci. Na drugim miejscu są Indie.

Większość z nich nie dostaje wynagrodzenia. Wiele cierpi na zaburzenia wzroku, bóle stawów, pleców i karku. Mają poranione, a nawet zdeformowane palce. Zwykle nie są leczone, mogą więc cierpieć na te dolegliwości całe życie. Dzieci szyjące w czasie wolnym od nauki często nie mogą się skupić w szkole na skutek zmęczenia i braku czasu na zabawę.

Szycie piłek zaczyna już w wieku pięciu lat. Natężenie pracy jest bardzo duże. Sześćioletnie dzieci, które „tylko pracują”, spędzają w pracy 7,5 godziny dziennie, 13-letnie - 9 godzin. Te, które dodatkowo się uczą, są jeszcze bardziej obciążone: 9 godzin w wieku 6 lat i 11 godzin w wieku 13 lat. W nocy szyje piłki 25% dzieci „tylko pracujących” i 14% uczących się. Prawie 50% „tylko pracujących” oraz niemal 33% uczących się ma problemy zdrowotne. Średnia dzienna stawka dla dorosłego mężczyzny, który szyje piłki, wynosi około 20 rupii (poniżej 50 centów), co stanowi mniej niż 1/3 obecnie obowiązującej płacy minimalnej (63 rupie dziennie). Dzieci zarabiają jeszcze mniej. Szyjący zwykle nie wiedzą nic o płacy minimalnej. Ci, którzy pracują w domu, muszą jeszcze opłacić czynsz i rachunki.

źródło: <http://globalmarch.org>

PRODUKCJA DYWANÓW W AZJI

Pięcioletni Santosh z Indii bawił się z kolegami, gdy grupa mężczyzn podjechała do nich jeepem i powiedziała, że zabierze ich na film. Wywieźli dzieci do odległego o 700 km Allahabadu i sprzedali jako niewolników.

Santosha zamknięto. Nie dostał jeść, dopóki nie zaczął pracować. Przez 9 lat tkął dywany, pracując od 4 rano do 11 w nocy, codziennie, bez przerw. Za pracę nigdy mu nie płacono. Gdy się skaleczył, nadzorca zeszkrobał główki zapatek, wsypał do rany i podpalił, by krew nie plamiła dywanu. - „Po uwolnieniu Santosh był niemal wyzuty z wszelkich uczuć” - powiedział Pharis Harvey, dyrektor Międzynarodowej Fundacji Praw Pracy i Edukacji. Mówi jeden z działaczy: „Dzieci pracują w potwornych warunkach, w wilgotnych jamach koło warsztatu tkackiego. Często nie ma wody, a jedzenie składa się z kilku ciapatów (placków pszennych), cebuli i soli. Powszechnie głodzi się dzieci, by nie zasypiały i mogły dłużej pracować. Często śpią na ziemi obok warsztatów lub w szopach. Po 10-14 godzinach pracy muszą jeszcze uprzątnąć szopy i przygotować warsztat na następną dzień.” Dzieci pracują aż do okresu dojrzewania. Cierpią z powodu głębokich skaleczeń narzędziami tkackimi. Pył z wełny powoduje choroby płuc, a złe oświetlenie niszczy wzrok. W Azji przy produkcji dywanów pracuje niewolniczo ok. miliona dzieci: 200-300 tys. w Indiach, 500 tys. w Pakistanie i 200 tys. w Nepalu.

źródło: <http://www.iabolish.com>

ARCHIPELAG LAOGAI

Życie więźniów w chińskich obozach *laogai* porównać można tylko do życia w obozach hitlerowskich i stalinowskich. Podobne są raczej żywnościowe, normy pracy i regulamin. Podstawą wyżywienia jest pół litra polewki z mąki, bułka z mąki z prosa, czasem ryż bez żadnych dodatków. W *laogai* są wszystkie instytucje znane z Kołymy i Oświęcimia. Są kapo („szefowie cel”, zwykle kryminaliści), wysługiwanie się przez służby obozowe urkami, karcery... Normą jest wyczerpująca praca i bicie kijami, pałkami, metalowymi prętami, plastikowymi rurami wypełnionymi piaskiem. Stosuje się stanie nago na mrozie lub w upalnym słońcu, zamykanie na całe miesiące w celach o wymiarach lodówki lub pozabawionych światła, ogrzewania i sanitariatu. Są wielkie zbiorowe groby, stopy trupów, wrzucanie zwłok do rzeki... Apele obozowe uzupełniono „zebraniem obrachunkowymi”, „składaniem samokrytyki” i „piętnowaniem przez kolektyw”. Są też naśladowcy doktora Mengele, prowadzący doświadczenia pseudomedyczne na więźniach. Wśród wyczerpanych i wygłodzonych ludzi szaleją choroby.

Jaka jest śmiertelność więźniów, nie wiadomo, ale najpewniej podobna jak w obozach stalinowskich i hitlerowskich. Potwierdzają to nieliczne przemycane na Zachód opisy. Spośród 10 tys. więźniów pięciu obozów w Dżang Calakhlá (kopalnia boraksu, północny Tybet), codziennie z powodu głodu, bicia i wyczerpania umierało 10 do 30 osób, a rocznie - ok. 8 tys. W kopalni ołowiu

w Darcedo zginęło w ciągu trzech lat 12.019 więźniów. Podczas budowy elektrowni wodnej Lhasa Ngaczen codziennie wrzucano do rzeki lub palono zwłoki co najmniej trzech więźniów. Rząd emigracyjny Tybetu twierdzi, że spośród Tybetańczyków osadzonych w obozach zginęło 70%. Jeśli przyjąć nawet bardzo ostrożnie, że śmiertelność więźniów wynosi „tylko” 10% rocznie, i tak otrzyma się liczbę 1,6-2 miliony rocznie i 50-70 milionów w okresie rządów komunistów. O ogromnej śmiertelności w obozach świadczy też pośrednio niewielka ilość relacji ocalałych. Z *laogai* raczej się nie wychodzi. Nieliczni, którzy przeżyją, najczęściej dostają następne wyroki. *Laogai* różnią się od zwykłych więzień tym, że trafiają tam więźniowie z kategorii *xingzheng chufen* - „ukaranych administracyjnie”. Ale jest też wiele form pośrednich, jak „pracownik samodzielnie zarabiający na swe utrzymanie”, „praca w brygadzie produkcyjnej pod nadzorem” itp. Wielu katorżników w ogóle nie jest skazana. Często nie przedstawiono im nawet żadnego zarzutu albo nie podano powodu uwięzienia. O osadzeniu w obozie decydują nie tylko Miejskie i Gminne Komisje ds. Reeducacji przez Pracę, ale też rozkaz policyjny, nakaz pracy, zebranie kolektywu itp. Bywa, że w tej samej brygadzie i w tych samych warunkach pracują katorżnicy i ludzie nigdy o nic nie oskarżeni i teoretycznie wolni.

Nikt nie wie, jaką część produktu narodowego Chin wytwarzają więźniowie,

ale nawet wysocy funkcjonariusze państwowi przyznają, że likwidacja *laogai* mogłaby spowodować poważny kryzys gospodarczy. Według danych z r. 1995, 63% asortymentu produkcji eksportowej Chin wytwarzane jest w obozach pracy. Przymuszczalnie produkcja ta jest systematycznie rozwijana. Do Chin należy rekord świata w dziedzinie liczby więźniów. Rośnie ona z roku na rok. Powodem jest sukces rynkowy, jaki odniosły ChRL dzięki pracy niewolniczej. ChRL opanowała wykorzystanie pracy katorżniczej do produkcji nawet dość skomplikowanych towarów. Na liście 99 grup towarów produkowanych w Chinach, sporządzonej przez Departament Handlu USA, aż 64 grupy oznaczono jako wytwarzane w 990 obozach pracy. Produkuje się tam praktycznie wszystko: ryż, herbatę, bawełnę, skarpetki, koszulki, odzież lekką, buty, zabawki, narzędzia, mapy i druki, książki, chemikalia, leki, wyroby z drewna, plastiku i porcelany, pamiątki dla turystów, a nawet elektronikę, maszyny, elektronarzędzia, samochody i wozy bojowe piechoty. W najcięższych obozach wydobywa się węgiel i rudy, buduje drogi i mosty, wykonuje się prace ziemne, budowlane i rolne.

Ponad 90% zabawek na polskim rynku powstało w ChRL, znaczna część - w obozach pracy; podobnie ogromne ilości butów, koszulek i różnych plastikowych drobiazgów. Z *laogai* pochodzi wiele gadżetów sprzedawanych w sklepach z chińszczyzną, jak np. czerwona i niebieska porcelana. Po naszych drogach jeżdżą samochody terenowe Isuzu, montowane w Xiexing (prowincja Sichuan), w obozie noszącym nazwę han-

dlową *Chongqing Automobile Works*. Z identyfikacją produktów *laogai* bywają trudności. Władze chińskie maskują pochodzenie produktów, np. mieszając herbatę i ryż produkowane w *laogai* z pochodzącymi z normalnych gospodarstw, przepakowując produkty oraz zmieniając ich nazwy. Wiele produktów *laogai* występuje pod nazwami producentów z innych krajów. Niektóre z największych zachodnich firm obuwniczych i odzieżowych zlecają produkcję firmom chińskim, które wykonują ją tam, gdzie najtaniej - w *laogai*. Jest to bardzo wygodne. Firmy uzyskują bardzo tani produkt i mogą udawać, że nie wiedzą, gdzie powstał.

Podobnie postępują niektóre firmy polskie, ale niezwykle trudno byłoby im to udowodnić. Ukrywa się też źródło towarów. Na metce umieszcza się dużym drukiem adres polskiej firmy, która jest dystrybutorem, a aby spełnić wymóg formalny, w zupełnie innym miejscu drobnym druczkiem - kraj pochodzenia. Przy tym coraz częściej, zamiast zrozumiałego napisu ChRL, znajdziemy trudny do rozszyfrowania skrót PRC (People's Republic of China).

Dopuszczanie na rynek produktów z *laogai* umacnia system niewolniczy, ale wprowadza też nieuczciwą konkurencję. Przegrywają z nią polscy producenci, płacący uczciwie pensje, ZUS i podatki. Upadają jeden po drugim u nas surowiec jest droższy w hurcie niż gotowy chiński produkt pracy niewolniczej w detalu.

źródło: Krzysztof Łoziński
<http://www.webfabrika.com.pl/lozinski/chiny>

ŁODÓWKI I ZAMRAŻARKI

Kupując lodówkę lub zamrażarkę, trzeba pamiętać o kilku czynnikach, umożliwiających dokonanie dobrego, ekologicznego zakupu. Najważniejsza jest oszczędność energii elektrycznej. Istotny jest rodzaj użytego gazu chłodzącego, który powinien być w jak najmniejszym stopniu uciążliwy dla środowiska. Nieobojętne są również szczegóły procesu produkcyjnego oraz polityka wytwórcy.

ZUŻYCIE ENERGII

Podczas całego okresu użytkowania lodówki lub zamrażarki wydamy około dwa razy więcej pieniędzy na prąd, który zużyła, niż na jej zakup. Jest to jedna z kilku odpowiedzi na pytanie, dlaczego powinniśmy szukać sprzętu najbardziej energooszczędnego. Mniej oszczędne urządzenia będą tańsze, lecz ich użytkowanie będzie nas kosztowało majątek.

Ale to nie jest jedyny koszt. Zużycie energii odbija się też na środowisku naturalnym. Jej produkcja najczęściej wiąże się ze szkodliwymi emisjami, które nie tylko trują, ale i powodują m.in. efekt cieplarniany. Dochodzi także do dużych i niekorzystnych zmian w ekosystemach i krajobrazie (np. poprzez budowę zapór czy kopalń odkrywkowych).

Oznaczanie na sprzęcie chłodniczym jego energochłonności jest obecnie obowiązkowe. Większość firm produkuje urządzenia w klasach najmniej energochłonnych - A lub B. Chłodziarki klasy A zużywają o połowę mniej energii niż

ich odpowiedniki klasy C. Jeszcze większą oszczędność energii zapewniają modele klasy Energy Plus.

Unia Europejska przyznaje odpowiednie ekoznaki przedsiębiorstwom, które wykazują najmniejsze oddziaływanie na środowisko w procesie produkcji sprzętu chłodniczego. Jednym z przykładów jest duńska firma Vestfrost.

GAZ CHŁODNICZY

Gdy CFC, gaz stosowany w lodówkach jako wymiennik ciepła, okazał się niszczący dla warstwy ozonowej, został wyparty z rynku przez nieco bardziej ekologicznych następców: HCFC, a później HFC. Niestety, te związki chemiczne też okazały się nieobojętne dla środowiska, ale nadal są powszechnie stosowane.

Najlepszym rozwiązaniem jest zakup urządzeń, w których znalazł zastosowanie izobutan - gaz o symbolu R600a, często z oznaczeniem CFC- and HFC-free. Ten związek chemiczny ma dużo mniej niszczący wpływ na warstwę

ozonową, jest nietoksyczny i skuteczniejszy niż HFC.

W przypadku nieszczelnej instalacji, usterki, nieumiejętnej naprawy czy złomowania gaz może przedostać się do atmosfery, przyczyniając się do potęgowania efektu cieplarnianego. Podobnie jest z klimatyzacją (również samochodową) lub produktami w aerozolu.

UTYLIZACJA

Stare lodówki i zamrażarki zawierają wiele toksycznych substancji, włącznie z gazem CFC lub HFC. Są bombą ekologiczną z opóźnionym zapłonem. Gdy pozbywamy się starych urządzeń

chłodniczych, zadbajmy, aby zostały odpowiednio zabezpieczone i poddane odpowiedniej utylizacji.

Lodówki i zamrażarki

DOBRY WYBÓR W 60 SEKUND

- Kupuj urządzenia z gazem R600a, oznaczone CFC- and HFC-free.
- W miarę możliwości wybieraj urządzenia dwukomorowe, z możliwością wyłączenia jednej części, gdy jej nie potrzebujesz, np. wyjeżdżając na wakacje.
- Zadbaj o odpowiednią, bezpieczną utylizację starej lodówki.

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT						
AEG	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Wallenberg Family						
Ariston	● ● ●	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	Fineldo SpA						
Bosh	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Robert Bosch/Siemens						
Candy	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	IFEM						
Electrolux	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Wallenberg Family						
Indesit	● ● ●	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	Fineldo SpA						
Liebherr	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Liebherr International SA						
Miele	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Miele & Cie GmbH						
Ocean	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	ELCO						
Proline	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Kingfisher Plc						
Siemens	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Robert Bosch/Siemens						
Whirlpool	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Whirlpool Corp						
Zanussi	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Wallenberg Family						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Tuszczy przemyślowy	Prawa zwierząt	Reżimy	Prawa pracowników	Niedopowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

PALIWA

Każdy użytkownik samochodu tankuje benzynę, gaz lub olej napędowy. Reklamy przekonują: samochód czyni szczęśliwym i wolnym, zapewni Ci pustą drogą na łono natury. Niestety, rzeczywistość znacznie odbiega od świata reklamy. Korzystając z samochodów, niszczy my nieświadomie naturę i przyczyniamy się do nieszczęścia innych. Czy jesteśmy na to skazani, czy też mamy jakiś wybór?

BRUDNY INTERES

Biznes petrochemiczny, począwszy od wydobycia ropy naftowej, poprzez jej transport i przeróbkę, a na użyciu jego produktów finalnych kończąc, jest z gruntu nieekologiczny.

Postawienie szybów wiertniczych wymaga karczowania wielkich połaci lasów. Zajmują też ogromne obszary pustyni i gruntów rolnych oraz stwarzają konieczność przesiedlania ludzi, co zwykle odbywa się wbrew ich woli. Wydobycie ropy naftowej powoduje zanieczyszczenie gleby, wód i powietrza. Nikomu nie trzeba przypominać regularnych katastrof tankowców, które niszczą delikatne ekosystemy wodne i przybrzeżne. Likwidacja szkód kosztuje podatników krocie, nie licząc innych strat, np. związanych ze spadkiem atrakcyjności turystycznej skażonych terenów.

Również produkty rafinacji ropy naftowej, jak paliwa, pestycydy, tworzywa sztuczne i różne związki chemiczne, są bardzo toksyczne. Plastikowe opakowania zaśmiecają krajobraz i zapełniają wysypiska.

PRAWA CZŁOWIEKA

Dochody z ropy naftowej wspomagają nierzadko rządy państw totalitarnych, które wykorzystują je też do celów sprzecznych z interesami obywateli oraz użytkowników ropy naftowej na bogatej Północy.

W krajach, w których rządzą szczególnie restrykcyjne reżimy czy na wielką skalę łamane są prawa człowieka, działają również koncerny paliwowe. Przykładem jest Birma, Sudan, Angola czy Nigeria. Na terenach roponośnych w delcie Nigru zginęło ponad 2000 przedstawicieli miejscowych plemion, sprzeciwiających się dewastacji swej ziemi, wody i powietrza. W potyczkach uczestniczyła armia rządowa, broniąca interesów koncernów naftowych. Szczególnie opornych skazano na śmierć. Wśród nich znalazł się znany na całym świecie nigeryjski piasarz Ken Saro-Wiwa, laureat tzw. alternatywnej nagrody Nobla.

Według *Amnesty International*, istnieją dobrze udokumentowane dowody zaangażowania w nigeryjski konflikt fir-

my Shell, ale obecne są tam i inne potęgi: Mobil, Texaco i Elf.

ZWROT W STRONĘ SŁOŃCA

Po drugiej stronie znalazły się firmy, które oficjalnie stwierdziły, że jeśli nawet brakuje niezbitych dowodów dotyczących przyczyn efektu cieplarnianego, ale istnieją udokumentowane przypuszczenia, najwyższy czas rozważyć alternatywy, nie czekając na potwierdzenie najgorszego. Część firm (np. Shell, Amoco i BP) opuściła grupę GCC i zadeklarowała redukcję tlenków węgla o 10% w stosunku do roku 1990. Firmy te zaczęły inwestować w inne sektory energetyczne, wykazując coraz większe zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii. Przewodzi w tym BP, która podjęła nawet decyzję o zmianie logo, które przypomina teraz słońce.

LOBBING ANTYEKOLOGICZNY

W dobie potwierdzonego naukowo efektu cieplarnianego koncerny paliwowe nadal stoją na stanowisku, że nie ma wystarczających dowodów wpływu tzw. gazów cieplarnianych, pochodzących m.in. ze spalania ropy naftowej i jej pochodnych, na ocieplenie klimatu. GCC (*Global Climate Coalition*), najbardziej agresywna amerykańska grupa lobbująca, zrzeszająca największych producentów paliw, której członkowie finansowali kampanię wyborczą George'a Busha, odegrała po jego elekcji kluczową rolę w zablokowaniu ratyfikacji przez USA protokołu z Kioto, podważając jego sensowność i wykazując negatywne skutki dla gospodarki amerykańskiej. Prym wiodły: Mobil, Texaco i Exxon, która w Europie (także w Polsce) działa jako Esso.

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT						
BP	●	▲	●	●	British Petroleum						
Esso	●	●	●	▲	Esso						
Murco	●	●	●	●	Murco						
Repsol/Anglo	●	●	▲	●	Repsol/Anglo						
Shell	●	●	▲	●	Shell						
Texaco	●	●	●	●	Texaco						
TOTAL	▲	▲	●	●	Total						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Tłuszcz przemysłowy	Prawa zwierząt	Reżimy	Prawa pracowników	Nieodpowiedzialny marketing	Zrodzenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

PŁYNY DO MYCIA NACZYŃ I CHEMIA DOMOWA

Czy myjąc naczynia możemy być pewni, że jednocześnie nie zanieczyszczamy Ziemi i nie szkodzimy samym sobie? Aby dobrze umyć naczynia, najczęściej wystarczy czysta, ciepła woda. Do naczyń tłustych, zamiast zgubnych dla środowiska produktów przemysłu chemicznego, wybieramy płyny pochodzenia naturalnego.

SKŁADNIKI

Czynnikami aktywnym płynu do mycia naczyń są środki powierzchniowo czynne, ułatwiające usunięcie tłuszczu i uniemożliwiające ponowne przywarcie brudu. Najpopularniejszymi środkami powierzchniowo czynnymi w płynach do ręcznego mycia naczyń są preparaty anionowe, odpowiedzialne za tworzenie piany.

Środki powierzchniowo czynne mogą być produkowane na bazie olejów roślinnych (np. kokosowego) lub w procesach petrochemicznych. Oczywiście tylko te pierwsze mogą być nazwane przyjaznymi dla środowiska. Badania niemieckich naukowców wykazały, że substancje powierzchniowo czynne pochodzenia roślinnego są lepsze od sztucznych w 9 z 13 ocenianych kategorii. Produkty petrochemiczne rozkładają się dużo wolniej i są zdecydowanie bardziej toksyczne dla wody i powietrza oraz warstwy ozonowej. Przyczyniają się do zakwaszenia gleb i wód, a ich produkcja jest bardzo energochłonna. Środki te nie są też obojętne

dla zdrowia. Nawet wielokrotne płukanie naczyń w czystej wodzie całkowicie ich nie usuwa, i wraz z pożywieniem trafiają do naszego organizmu.

Syntetyczne dodatki zapachowe i koloryzujące, będące pochodnymi rafinacji ropy naftowej, jeszcze bardziej spowalniają proces biodegradacji i mogą powodować alergie i podrażnienia u osób o wrażliwej skórze. Ekologiczne środki zawierają barwniki i zapachy pochodzenia roślinnego, np. naturalne olejki eteryczne.

Korzystne jest kupowanie zagęszczonych koncentratów, które rozcieńcza się wodą lub stosuje w małych ilościach. Są one najczęściej bardziej ekonomiczne w użyciu, a jednocześnie oszczędzają zasoby naturalne, m.in. poprzez bardziej efektywny transport i pakowanie.

DODATKI ANTYBAKTERYJNE

Firma Procter & Gamble wprowadziła nową formułę środków antybakteryjnych, zabijających m.in. bakterie *Escherichia coli* i *Salmonella*. Inne fir-

my wkrótce opracowały swoje własne, zbliżone receptury. Tymczasem *Escherichia coli* to jeden z drobnoustrojów, które tworzą naturalną, pożyteczną mikroflorę jelita człowieka i zwierząt wyższych. W warunkach prawidłowych ułatwia m.in. trawienie niektórych białek i wytwarza witaminę K. Groźna staje się dopiero w momencie osłabienia organizmu. Agresywne środki chemiczne są zupełnie zbędne. Aby uchronić się przed rozwojem szkodliwych mikroorganizmów, wystarczy przestrzegać podstawowych zasad higieny. Całkowite wyeliminowanie zarazków z otoczenia prowadzi do zmniejszenia odporności organizmu, co potem - w zetknięciu z nimi - może okazać się groźne.

OPAKOWANIA

Większość płynów do mycia naczyń jest dostępna w plastikowych butelkach z polietylenu o dużej gęstości (PE lub HDPE). Jest to jeden z rodzajów po-

Płyny do mycia naczyń...

Przeważająca część plastikowych butelek trafia na wysypisko śmieci

limerów, które stosunkowo łatwo poddają się recyklingowi, ale stopień faktycznego odzysku jest niewielki. Przeważająca część plastikowych butelek trafia na wysypisko śmieci. Produkcja butelek wykonanych z plastiku pochodzącego z odzysku (do 55% użytego surowca), co chroni środowisko naturalne i oszczędza pieniądze klienta (produkt jest nieco tańszy).

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT							
Ajax	●	●	●	●	Colgate Palmolive							
Bio-D	●	●	●	●	Bio-D Co Ltd							
Morning Fresh	●	●	●	●	Paterson Zochonis							
Palmolive	●	●	●	●	Colgate Palmolive							
Persil	●	●	●	●	Unilever Plc							
Surecare	▲	●	●	●	McBride Plc							
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Prawa zwierząt	Tłuszcz przemysłowy	Prawa pracowników	Reżimy	Prawa pracownik/ów marketing	Nieodpowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

KOSMETYKI

Kosmetyki są postrzegane jako symbol zamożności i luksusu. W ramach wielkich kampanii promocyjnych przedstawia się je jako coś, co kształtuje życie ludzi oraz czyni ich młodymi i pięknymi. Ale prawdziwa zawartość pięknie profilowanych buteleczek, niezależnie od tego, o jakich zmysłowych aromatach marzymy i jak je sobie wyobrażamy, jest tylko bliżej nieokreśloną mieszaniną związków chemicznych, lub jeśli mamy szczęście - olejków eterycznych. Nie zdajemy sobie sprawy, że nad procesem produkcji perfum często unosi się też... zapach śmierci.

WYZYSK PRACOWNIKÓW

Wiele olejków eterycznych używanych do produkcji perfum pochodzi z kwiatów uprawianych w krajach Trzeciego Świata. Praca na plantacjach - podobnie jak przy innych uprawach - wiąże się z ogromnym wyzyskiem pracowników. Regularnie łamane są normy zarówno krajowego prawa pracy, jak i konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy. Do zbierania kwiatów wykorzystuje się nisko opłacanych robotników, zwłaszcza kobiety (np. w Ekwadorze ponad 70%) i dzieci (20%). Przyszłym pracownikom wykonuje się nielegalne testy ciążowe, a już przyjętym podaje się stale tabletki antykoncepcyjne i wczesnoporonne. Jeśli mimo to zajdą w ciążę, są wyrzucane z pracy. Zwalniani są również ci, którzy próbują angażować się w działalność związkową. W okresie większego popytu na kwiaty (np. przed Dniem Matki) pracownicy zmuszani są do pracy po godzinach bez żadnego wynagrodzenia. Często pracują bez odpowiednich zabezpieczeń i szkoleń w środowisku silnie skażonym środkami ochrony roślin. Bywa, że opryski prowa-

dzi się w miejscach, gdzie równocześnie pracują ludzie (podobne warunki są na innych plantacjach przemysłowych - bananów, herbaty itp.), co kończy się silnymi zatruciami, a nawet śmiercią (np. w Kolumbii i Ekwadorze choruje z tego powodu ok. 2/3 pracowników; jest to szczególnie niebezpieczne dla dzieci).

ALERGIE UŻYTKOWNIKÓW

Co trzecie uczulenie powodują substancje aromatyczne, a perfumy wywołują także bóle głowy, wysypki, kichanie lub kaszel. Niestety, z powodu braku na opakowaniu informacji o składzie chemicznym, trudno sprawdzić, co zawierają. Dzięki lobbingowi producentów składniki są utajnione. Perfumy są wyłączone z zapisów prawa Unii Europejskiej, nakazujących umieszczanie informacji o składzie wyrobu na opakowaniu. UE przyjmuje wyjaśnienia producentów, iż wyrób zawiera „zbyt długą listę” składników. W istocie przemysł kosmetyczny wykorzystuje około 6-7 tys. związków chemicznych, z których nie mniej niż 20 jest wykorzystywanych do produkcji jednego

rodzaju wyrobów. Tylko połowa z nich to aromaty zapachowe; resztę stanowią inne sztuczne substancje uzupełniające.

CIERPIENIA ZWIERZĄT

Niektóre perfumy zawierają dodatki zapachowe, np. piżmo oraz inne substancje, których uzyskiwanie wiąże się z cierpieniem zwierząt. Zwierzęta cierpią potwornie i giną przede wszystkim podczas testowania kosmetyków i ich składników. Szacuje się, że co 6 sekund w laboratoriach na całym świecie ginie jedno zwierzę. Lista firm spełniających najostrejsze kryteria odnośnie niestosowania testów na zwierzętach znajduje się na stronie www.ok.jawsieci.pl

ZABIEGAJĄC O DZIECI

Organizacje chroniące prawa dziecka krytykują ostatnio producentów per-

fum za reklamy wyrobów, przeznaczone dla najmłodszych. Od r. 1995 firmy Versace, Agnès B., Nina Ricci, Givenchy i Guerlain wypuszczają na rynek perfumy dla dzieci w wieku 4-15 lat. W reklamach często pojawiają się motywy seksualne, które są nieodpowiednie dla dzieci i wyzwalają u nich przedwczesne zainteresowanie seksem.

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT
Anais Anais	▲	●	●	●	Gesparal/Nestlé
Channel No 5	●	●	●	●	Pamercó
CK One (Unisex)	●	●	▲	▲	Unilever
Dune	●	●	●	●	LVMH
Joop	●	●	▲	●	Reckitt Benckiser
Opium	●	●	●	▲	Gucci Group
White Musk	●	●	▲	●	Body Shop
Activist	●	●	▲	●	Body Shop
Lynx	●	●	▲	▲	Unilever
Old Spice	●	●	▲	▲	Procter & Gamble
	Zanieczyszczenie	Pozostałe	Prawa zwierząt	Reżymy	Inżynieria genetyczna
	Energia atomowa	Eksperymenty na zwierzętach	Tłuszcz przemysłowy	Prawa pracowników	Nieodpowiedzialny marketing

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

ODZIEŻ

Często zmieniająca się i szybko rozpowszechniająca moda młodzieżowa pociąga za sobą dynamiczny rozwój wielkich firm odzieżowych, poszukujących tanich metod produkcji. Jedną z nich jest lokowanie fabryk w krajach Azji i Ameryki Łacińskiej, oferujących tanią siłę roboczą, co w praktyce oznacza przeważnie wyzysk pracowników, a nawet pracę w warunkach niewolniczych (np. w Chinach przy produkcji różnych artykułów pracuje 17-20 mln więźniów obozów pracy, które przypominają hitlerowskie czy stalinowskie obozy koncentracyjne). Współczesne środki transportu pozwalają na szybkie przesyłanie towarów na duże odległości, umożliwiając prowadzenie działalności na całym świecie, bez zauważalnego dla klienta efektu.

WARUNKI PRACY I PŁACY

Koncerny odzieżowe produkują większość swoich wyrobów w krajach ubogich, gdzie systemy prawne nie chronią pracowników, a dodatkowe zyski osiąga się dzięki niskim płacom robotników i niskim standardom ochrony środowiska, niedopuszczalnym w krajach rozwiniętych. Zarobki często nie wystarczają na zaspokojenie podstawowych potrzeb, co budzi sprzeciw pracowników, organizujących się w związkach zawodowych i domagających się godziwych warunków pracy i płacy. Tam, gdzie opór i oczekiwania robotników zaczynają wzrastać, firmy likwidują fabryki i przenoszą produkcję do innego uboższego kraju, pozostawiając za sobą bezrobocie i zniszczone środowisko. Jedną z organizacji amerykańskich, Global Exchange, obliczyła, że płace wszystkich pracowników zatrudnionych przez firmę Nike w Indonezji stanowią 3% jej rocznego budżetu reklamowego.

PRAWA CZŁOWIEKA

Koncerny zachodnie, które prowadzą działalność w krajach azjatyckich, zapominają o swoim cywilizowanym pochodzeniu. Ich robotnicy pracują w warunkach niedopuszczalnych w żadnym kraju europejskim, a płace bywają nawet niższe od legalnych stawek minimalnych w danym kraju.

Powszechne jest przedłużanie czasu pracy bez wynagrodzenia, szczególnie wtedy, gdy trzeba dotrzymać krótkiego terminu zamówienia. W niektórych krajach wykorzystywana jest praca dzieci, zaś w Birmie (Myanmar), Wietnamie, Korei Północnej, a zwłaszcza w Chinach - niewolnicza praca więźniów.

Prawa pracowników do zrzeszania się są łamane, a w niektórych państwach niezależne związki zawodowe są urzędowo zakazane.

Z tego wszystkiego korzystają renomowane firmy, których znaki towarowe często widzimy w sklepach i w reklamach promujących wolność, zdrowie i szczęście. Tymczasem masowo sprowadzana do Polski tania odzież chińska, podobnie jak drogie wyroby renomowanych firm, splamione są łzami, potem i krwią milionów ludzi, którzy nigdy nie będą cieszyć się wolnością (czytaj więcej na str. 16).

OCHRONA ŚRODOWISKA

W krajach Azji czy Ameryki Łacińskiej normy ochrony środowiska często nie istnieją lub są mało wymagające. Lecz nawet mało restrykcyjne przepisy są przy produkcji odzieży łamane. Infrastruktura ochrony środowiska jest droga, podnosi więc koszty produkcji i pomniejsza zyski, dlatego też często utrzymuje się ją na poziomie podstawowym lub nie buduje jej wcale. Skutkiem jest skażenie powietrza, wód i gleby oraz narażenie ludzi i zwierząt na kontakt z substancjami toksycznymi.

Obóz pracy w Chinach

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT				
Adidas	●	●	●	●	Adidas-Salomon AG				
Ellesse	●	▲	●	●	Robert Stephan Hold. Ltd				
Fila	●	▲	●	●	HDPI Sp				
Hi-Tec	●	▲	▲	●	Hi-Tec Sports Plc				
Mitre	●	▲	●	●	Robert Stephan Hold. Ltd				
New Balance	●	●	●	●	New Balance Inc				
Nike	●	▲	●	●	Nike Inc				
Puma	●	▲	●	●	Puma AG				
Reebok	●	▲	●	●	Reebok International				
Umbro	●	●	●	●	Doughty Hanson				
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Eksperymenty na zwierzętach	Prawa zwierząt	Prawa pracowników	Reżimy	Nieodpowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

ZABAWKI

Cóż może być niepokojącego w zabawkach oprócz wydobywającego się z nich hałasu, cieszącego dzieci, a denerwującego rodziców? Gdy pomyślimy o warunkach, w jakich zostały wyprodukowane, można znaleźć jeszcze kilka innych powodów do zmartwienia. Obecne na naszym rynku zabawki są w większości importowane z Chin, Hong Kongu, Tajwanu, Tajlandii, Indonezji, Korei Południowej i Filipin, czyli z krajów znanych z częstego łamania praw pracowniczych. Kolejny problem to PCV, z którego są produkowane: jest to plastik uciążliwy dla środowiska i – w przypadku połknięcia groźny również dla dzieci.

WARUNKI PRACY

Przypadki łamania praw pracowników w fabrykach zabawek można wyliczać w nieskończoność. Przykładów są tysiące, począwszy od 17-latków pracujących w Chinach po 11 godzin dziennie za kilka dolarów tygodniowo, do dzieci poniżej 15. roku życia, składających zabawki do godziny 23.00. Pracownicy są też narażeni na działanie toksycznych chemikaliów.

W fabrykach mnożą się wypadki. Jeden z większych wydarzył się w Tajlandii, gdzie w pożarze straciło życie 188 osób, a ponad 500 zostało rannych. budynek był zupełnie nieprzystosowany do ewakuacji, brakowało podstawowego sprzętu gaśniczego, a wyjścia awaryjne były zamknięte.

PRAWA PRACOWNIKÓW

Wypadki często kończą się kalectwem, które uniemożliwia dalszą pracę. Wtedy robotnicy nie tylko tracą zatrudnienie,

ale są pozostawiani samym sobie, bez odszkodowań czy rent, bez środków do życia. Zdarzają się też wypadki śmiertelne. Jedną z wielu podobnych tragedii w chińskiej fabryce zabawek spowodowała śmierć pary małżonków, pracujących razem przy taśmie produkcyjnej. Osierocone dzieci zostały bez prawa do zasiłku czy odszkodowania.

Niejednokrotnie zabawki wytwarzane są w obozach pracy. Trafiający tam ludzie (często więźniowie polityczni, a nawet przypadkowe osoby) są zmuszani do pracy, która generuje zyski wzbogacające różne firmy (także zagraniczne, w tym polskie), pośredników i rządy państw totalitarnych.

Według oceny dziennikarza piszącego o Chinach, Krzysztofa Łozińskiego, „ponad 90% zabawek na polskim rynku wyprodukowanych jest w ChRL, z czego znaczna część - w obozach pracy. Polacy nie rozpoznają ich, bo ładne, kolorowe lalki, modele samochodów sterowane radiem i pluszowe przytu-

lanki zupełnie nie pasują do naszych wyobrażeń o produktach katorzniczej pracy” (Czytaj więcej na str. 16).

PROBLEM PCV

Do wyrobu zabawek często stosuje się PCV, który jest polimerem szczególnie uciążliwym dla środowiska: jego produkcja powoduje zanieczyszczenie powietrza i wód związkami chloru, a ziemi – odpadami toksycznymi. Poza tym część niebezpiecznych związków może być wyplukiwana podczas gryzienia zabawek, co maluchy bardzo lubią robić. Organizacja Greenpeace prowadziła długą kampanię na rzecz wycofania PCV z produkcji zabawek.

Zabawki

Niejednokrotnie zabawki wytwarzane są w obozach pracy

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT						
Bandai	●	●	▲	●	Bandai Co Ltd						
Bluebird	●	●	●	●	Mattel Inc						
Disney	●	●	●	●	Walt Disney Co						
Fisher-Price	●	●	●	●	Mattel Inc						
Hasbro	●	▲	▲	●	Hasbro Inc						
Lego	●	●	▲	●	Lego A/S						
Matchbox	●	●	●	●	Mattel Inc						
Mattel	●	●	●	●	Mattel Inc						
Tomy	●	▲	▲	●	Tomy Co Ltd						
Tycho	●	●	▲	●	Mattel Inc						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Prawa zwierząt	Tuszczy przemysłowy	Prawa pracowników	Reżyny	Nieodpowiedzialny marketing	Zdrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

NAPOJE

Dzieci uwielbiają napoje gazowane. Są szczęśliwe, trzymając w rękach kolorowe butelki i puszki, ale nie jest to najzdrowszy przysmak, ponieważ zawiera zbyt dużo cukru, kwasów czy kofeiny, zmieszanych ze sztucznymi domieszkami chemicznymi. Powinniśmy się zastanowić nad możliwością zdrowszego wyboru, starając się też unikać opakowań jednorazowych, które zaśmiecają nasze otoczenie.

SŁODKIE I NIEZDROWE

Dziennie wypijamy średnio dwa litry płynów, z czego około 20% to napoje gazowane, a ilość ta powoli rośnie. Półlitrowa butelka napoju gazowanego zawiera przeciętnie 15 łyżeczek cukru, co stanowi ponad połowę maksymalnego dziennego zapotrzebowania organizmu. Nadmiar cukru prowadzi do chorób zębów i innych problemów zdrowotnych. Kwasy zawarte w napojach chłodzących (obecne również w wersji light – bez cukru) są przyczyną – podobnie jak cukier – próchnicy i uszkodzeń szkliwa zębów. Badania 13-letnich dzieci wykazały u 30% ubytki w uzębieniu spowodowane pić napojów zawierających kwasy. Aby zmniejszyć szkodliwe oddziaływanie na zęby, pijmy napoje chłodzące podczas posiłków i rozcieńczane. Picie z kubka jest mniej szkodliwe niż wprost z butelki czy puszki, gdyż część gazu się ulatnia.

INNE SUBSTANCJE

Nie tylko cukier i kwasy zawarte w napojach chłodzących szkodzą zdrowiu. Kofeina, obecna w wielu napojach w róż-

nych stężeniach, powoduje nadpobudliwość oraz bezsenność. Instytuty naukowe wykryły choroby, których źródłem są sztuczne dodatki: konserwanty, aromaty, barwniki. Badania prowadzone w USA wykazały związek picia napoi typu cola z kamcią nerek u mężczyzn. Okazało się też, że sztuczne słodziki, dodawane do napoi dietetycznych, wcale nie są zdrowe: wywołują wiele problemów zdrowotnych, choć nie ma jeszcze wyczerpujących wyników badań. Przed zakupem napoju najlepiej sprawdzić jego skład na etykiecie. Wiele firm reklamuje swe produkty jako zdrowe i naturalne, ale często są to mrożone koncentraty rozcieńczone wodą. Smak i zapach „zawdzięczamy” dodatkom chemicznym i sztucznym aromatom.

OPAKOWANIA

Napoje gazowane są najczęściej dostępne w opakowaniach aluminiowych (ich produkcja jest niezwykle energochłonna), plastikowych lub kartonach wielowarstwowych, których miliony zużywamy każdego roku. Większość opakowań jednorazowych trafia na wysypiska. Odzysk i recykling są nadal niezadowalają-

ce. Najlepszym wyborem są opakowania wielokrotnego użytku, zwłaszcza szklane. Jeżeli mamy kłopoty ze zwrotem butelki szklanej, możemy zostawić ją przy śmietniku - zakup i tak będzie tańszy od puszki. Sklepy o powierzchni powyżej 25 m² mają ustawy obowiązek sprzedawać napoje w butelkach zwrotnych. Jeśli tego nie robią - łamią przepisy. Ich egzekwowaniem zajmuje się Inspekcja Handlowa.

GUMA ARABSKA

Wiele napojów gazowanych zawiera gumę arabską (jest też używana do produkcji np. witamin, klejów, farb). Jej głównym i niemal jedynym dostawcą jest Sudan. Do zbierania gumy arabskiej z akacji wykorzystywani są tam czarni niewolnicy, chwytani na chrześcijańskim i animistycznym południu kraju i sprzedawani na arabskiej północy Sudanu.

WYBIERAJ MĄDRZE

- Jedna butelka napoju gazowanego zaspokaja połowę dziennego zapotrzebowania energetycznego człowieka.
- Wybieraj butelki szklane, unikaj opakowań plastikowych, kartonowych i aluminiowych.
- Jeśli już musisz koniecznie kupować butelki plastikowe i puszki aluminiowe, po opróżnieniu zgnieć je i wyrzucić do odpowiednich pojemników przeznaczonych do selektywnej zbiórki surowców wtórnych. Przed wyrzuceniem butelki odkręć korki – inaczej jest praktycznie nie do zgniecenia, przez co zajmie o wiele więcej miejsca na wysypisku.

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT						
Aqua Libra	●	●	●	●	Six Continents						
Britvic	●	●	●	●	Six Continents						
Coca-Cola	●	●	●	▲	Coca Cola Co Inc						
Pepsi	●	●	●	▲	Pepsico/Six Continents						
Rio	●	●	●	●	Hall & Woodhouse						
Robinson	●	▲	●	●	Six Continents						
Rubicon	●	●	●	●	Rubicon Products						
Schwepes	●	●	●	▲	Coca Cola Co Inc						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Tłuszcz przemysłowy	Prawa zwierząt	Prawa pracowników	Reżimy	Nieodpowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

SOK POMARAŃCZOWY

Apetyt na sok pomarańczowy stale rośnie. W Polsce wypija się go ponad 100 milionów litrów rocznie. Ale czy soki z pomarańczy i innych owoców tropikalnych są rzeczywiście tak dobre dla naszego zdrowia? Jakie są konsekwencje naszego apetytu na smak tropików?

PRODUKCJA

Koncentrat soku pomarańczowego importowany jest głównie z Ameryki Południowej; największym eksporterem jest Brazylia. Paliwo, zużyte do przewiezienia setek tysięcy ton koncentratu na ogromną odległość, zanieczyszcza środowisko.

Blisko 80% koncentratu produkują wielkie koncerny, posiadające własne plantacje w Ameryce Południowej. Są one często krytykowane za łamanie praw pracowniczych i przepisów ochrony środowiska, np. Del Monte, jeden z większych producentów przetworów owocowych za niebezpiecznie wysokie zużycie pestycydów i zastraszanie związków zawodowych, które przeciw temu protestują.

Plantacje w Brazylii regularnie zatrudniają do zbiorów dzieci. W regionie Tabatinga w stanie Sao Paulo ok. 15% z 70 tys. zbieraczy ma poniżej 14 lat. Według rządu stanu Sergipe, drugiego co do wielkości zagłębia pomarańczowego Brazylii, w r. 1997 pracowało tam ponad 10 tys. dzieci i młodzieży w wieku 6-18 lat. 54% z nich miało 7-14 lat. Pracodawcy chętnie zatrudniają dzieci, gdyż są lekkie, i

wchodzą na drzewa nie łamiąc gałęzi. Ich praca jest znacznie tańsza niż dorosłych, dają się łatwiej kontrolować i nie potrafią walczyć o swoje prawa. Według związków zawodowych, co trzeci pracownik sezonowy ma poniżej 14 lat.

Praca zbieraczy pomarańczy jest ciężka i niebezpieczna. Zaczynają dzień o 5.00 rano, a kończą nierzadko o 20.00. Cały dzień stoją na szczytach wysokich, chybotliwych drabin, zbierając owoce z ciernistych drzew, które od kwitnienia do zbiorów są kilkakrotnie spryskiwane szkodliwymi pestycydami. Na ramionach zbieraczy wiszą worki o wadze do 25 kilogramów. Przy upadkach z drabin bardzo często dochodzi do złamań. Zbieracze muszą uważać na węże, są też narażeni na ukłucia agresywnych pszczoł i os, zatrucia pestycydami, uszkodzenia oczu, zakażenia od zadrapań cierniami, choroby kręgosłupa od noszenia ciężkich ładunków oraz choroby układu pokarmowego z powodu braku higieny i szkodliwych warunków pracy.

Dzieci dostają ok. 3 dolarów za 14-godzinny dzień pracy. W niedziele i święta, w czasie złej pogody czy choroby nie zarabiają nic. Praca może być wykony-

wana tylko sześć miesięcy w roku, ale zarobki muszą starczyć na cały rok.

Sok pomarańczowy

Obrona praw dzieci i robotników rolnych nie jest łatwa. 23. 09. 2001 został z tego powodu brutalnie zamordowany Carlos Alberto Santos de Oliveira, przewodniczący Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Cytrusowego z Sergipe.

Do łask wracają kompoty. Moda na kuchnię regionalną przypomina wiele popularnych niegdyś napoi z surowców naturalnych, np. kwas chlebowy, podpiwek. W sklepach z żywnością ekologiczną pojawia się coraz więcej naturalnych soków z owoców i warzyw ze sprawdzonych, zdrowych upraw.

CZY JEST WYBÓR?

Najlepszą alternatywą jest świeży sok z pomarańczy zrobiony w domu. Nie jest on koncentrowany, zamrażany, pasteryzowany i transportowany przez pół świata. Owoce tropikalne nie są jednak tanie. Możemy sami przyrządzić lub kupić doskonałe soki z owoców i warzyw krajowych. Nie są daleko transportowane, zawierają więc znacznie mniej konserwantów. Kupując krajowe owoce i warzywa, wspieramy również rozwój gospodarstw i firm lokalnych.

OPAKOWANIA

Większość soków sprzedaje się w wielowarstwowych kartonikach, składających się z folii aluminiowej, papieru i plastiku, które mocno obciążają środowisko. Nie nadają się na makulaturę, a ich produkcja jest bardzo energochłonna. Jest to także jeden z najtrudniejszych i najdroższych w utylizacji materiałów.

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT							
ASDA	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Wal-Mart							
Happy Shopper	▲ ● ●	● ● ●	▲ ● ●	● ● ●	Iceland Group Plc							
Just Juice	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	● ● ●	Doughty Hanson							
Mark & Spencer	● ● ●	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	Mark & Spencer							
Stute	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Stute Food Ltd							
Tesco	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	Tesco Plc							
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Prawa zwierząt	Tłuszcz przemyślowy	Prawa zwierząt	Reżimny	Prawa pracowników	Nieodpowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

KAWA I HERBATA

Kawa, najpopularniejszy napój świata i towar o największych po ropie naftowej obrotach, jest dziś powodem alarmujących doniesień. Plantatorzy na całym świecie znaleźli się na skraju ruiny. W ponad 50 krajach miliony plantatorów i ich rodzin żyje w nędzy i głodzie, ponieważ oferowana im cena spadła w ciągu ostatnich kilku lat o 80%! zaledwie 3% plantatorów może liczyć na zwrot kosztów. Miliony drobnych rolników tracą ziemię, a zbieracze kawy - pracę. Z trudem walczą o przetrwanie swych rodzin. Nie lepiej dzieje się na plantacjach herbaty. Jednocześnie cena kawy w krajach konsumenckich utrzymuje się na wysokim poziomie, a koncerny spożywcze notują rekordowe zyski - kosztem ludzi w ubogich krajach Południa. Walcz z tym ruch Sprawiedliwego Handlu.

LOS PRODUCENTÓW

Kawę uprawiają głównie rolnicy indywidualni. Dostają za nią zaniżone ceny (które ostatnio pokrywają tylko 60% kosztów produkcji, a zaledwie 3% plantatorów może liczyć na ich zwrot!). Dodatkowym utrudnieniem są opóźnienia płatności i rujnujące odsetki za kredyty. Problemy mogą również wynikać z sytuacji ekonomicznej i politycznej krajów produkujących kawę.

Wszystko to odbija się negatywnie na pracownikach plantacji kawy i herbaty. Nie mogą oni liczyć na godziwe zarobki i pracują w tragicznych warunkach, niespełniających żadnych dopuszczalnych norm. Pracują tam także dzieci.

ŚRODOWISKO

Przy uprawie kawy i herbaty pestycydy używane są w nadmiernych stężeniach i zbyt często. Robotnicy tylko wyjątko-

wo otrzymują odzież ochronną. Wyjątkowo intensywne uprawy ziemi muszą być sztucznie nawożone.

SKUTKI DLA KONSUMENTÓW

W dłuższej perspektywie konsumenci nie mają korzyści z niskich cen, jeśli spadają one kosztem ludzi i środowiska. Nędza w krajach producentów pogłębia bezrobocie w krajach bogatych, których wyroby tracą zbyt na tamtejszych rynkach. Pogarsza się jakość produktów z krajów ubogich, np. kawa staje się niesmaczna i niezdrowa z powodu większego zużycia chemikaliów. Coraz częściej droższą arabikę zastępuje tania robusta (nawet 75% typowej kawy). Dziś tylko 60-70% produktu musi stanowić naturalna kawa. Zły smak niskogatunkowej kawy usuwa się dodając sztuczne substancje smakowe. Wysokiej jakości kawa bywa całkowicie pomijana. Rozwija się handel narkotykami, gdyż pozbawieni środków do życia rolnicy przechodzą na uprawy narkoty-

kowe. Duże zmiany w środowisku naturalnym powodują zmiany klimatu...

SPRAWIEDLIWY HANDEL

Alternatywą jest Sprawiedliwy Handel. Kawa i herbata są pierwszymi produktami, których sprzedaż zapoczątkowała ruch Sprawiedliwego Handlu (Fair Trade; czytaj więcej na str. 43). Ma on na celu poprawę sytuacji drobnych rolników i pracowników na plantacjach Trzeciego Świata. Po latach kampanii na rzecz sprawiedliwości w handlu działania te odniosły na Zachodzie realny sukces rynkowy, a wiele dużych sieci handlowych zaczęło poważnie traktować skutki społeczne swej działalności w krajach ubogich, przedstawiając się na handel odpowiedzialny. Konsumenci rozpoznają już znaki towarowe Sprawiedliwego Handlu i kierują się nimi robiąc

zakupy. Dzięki wyeliminowaniu pośredników większa część pieniędzy za towary Sprawiedliwego Handlu trafia bezpośrednio do producentów, a więc automatycznie mniej zostaje dla wielkich korporacji. Sprawiedliwy Handel dąży też do ochrony środowiska, wprowadzając na rynek produkty z upraw ekologicznych. Dzięki temu kawa i herbata mogą stać się jak dawniej - napojami bliskimi naturze. Przykład kawy i herbaty ukazuje, jak w przyszłości będzie się kształtował rynek w oparciu o podstawy etyczne. Niemal wszystkie wielkie korporacje twierdzą, że popierają ideę sprawiedliwego handlu i stosują się do niej. Niestety, w wielu przypadkach nie jest to prawda – rzeczywistość różni się ze szczytnymi deklaracjami.

PRODUKT	HERBATA				PRODUCENT						
	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne							
Pg Tips	●	●	●	▲	Unilever						
Ridgways	●	●	▲	●	Hicks Muse T&F						
Tetley	●	▲	●	●	Tata Group						
TopQualiTea	●	●	●	●	Top QualiTea						
KAWA											
Cafédirect	●	●	●	●	Cafédirect						
Carte Noir	▲	●	●	▲	Philip Morris						
Douwe Egberts	●	●	●	●	Sara Lee Corp						
Lavazza	●	●	●	●	Luigi Lavazza SpA						
Maxwell House	▲	●	●	●	Philip Morris						
Nescafé	▲	▲	●	▲	Nestlé						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Prawa zwierząt	Tuszczy przemysłowy	Reżymy	Prawa pracowników	Nieodpowiedzialny marketing	Zwrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

BANANY

Kupując banany kierujemy się jak najniższą ceną. Nie zastanawiamy się, jak to jest możliwe, że choć są transportowane z drugiego końca świata, bywają tańsze od naszych jabłek. Banany są ważnym produktem wielu krajów ubogich, zwłaszcza Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Całe regiony są zależne od wielkich plantacji, stanowiących jedyne miejsce pracy. Panuje tam ogromny wyzysk większości pracowników (także dzieci) oraz niszczenie środowiska.

BANANY W HANDLU ŚWIATOWYM

Na rynek światowy trafia ok. 13 mln ton bananów rocznie. Z ich uprawą związanych jest ok. 4 milionów ludzi. Handel bananami to klasyczny przykład niesprawiedliwości w handlu światowym: warunki pracy i życia pracowników i drobnych producentów poniżej wszelkich standardów, dewastacja środowiska naturalnego i szkody dla zdrowia ludzkiego powodowane przez pestycydy i intensywne metody uprawy, łamanie praw pracowniczych, niskie ceny dla producentów, które nie zawsze pokrywają nawet koszty produkcji. Wielkie korporacje (Chiquita, Dole, Del Monte i Fyffes) i sieci supermarketów nadużywają swej siły ekonomicznej i politycznej wobec drobnych producentów i pracowników. W latach 90. korporacje międzynarodowe wywierały nacisk na rządy krajów Ameryki Łacińskiej, by zmieniły istniejące prawo pracy. Narzucały im też taryfy i preferencje celne, bezcłowy eksport i import swych produktów, zwolnienia podatkowe i uprzywilejowane traktowanie przez system bankowy. Powoli eliminu-

je się wiele zabezpieczeń społecznych dla pracowników, co prowadzi m.in. do obniżek płac, odrzucania porozumień zbiorowych, wydłużania dnia pracy, podsycaenia nastrojów antyzwiązkowych i wzrostu prześladowań związkowców.

PŁACE I WARUNKI PRACY

Największym eksporterem bananów jest Ekwador, gdzie 80% ludności żyje poniżej granicy nędzy. Po ropie naftowej bananystanowią tam drugie co do wielkości źródło dochodów z eksportu i stanowią 44% wartości całej produkcji rolnej. Na plantacjach pracuje 250 tys. robotników, z których większość jest zatrudniana co rano na jeden dzień. Szukających pracy jest wielu, co pozwala na obniżanie płac. Tacy „trwale czasowi” pracownicy (eventuales) nie mają żadnych praw. Jeśli się ich domagają albo stają się chwilowo zbędni, łatwo się ich pozbyć. W Ameryce Łacińskiej mniej zarabiają tylko robotnicy w Nikaragui. Na plantacjach wielkich korporacji pracuje się po 12 godzin dziennie w fatalnych warunkach. Według raportu Human Rights Watch, w Ekwadorze pracuje rów-

niez wiele dzieci. Większość z nich zaczyna pracę w wieku 10-11 lat, gdyż ich rodzice nie są w stanie zapewnić im nawet wyżywienia. Dzieci używają ostrych narzędzi, noszą ciężary, bywają też wykorzystywane seksualnie. Pracują nawet w czasie opryskiwania plantacji, zwykle bez żadnych zabezpieczeń. Aby móc zarabiać, wiele z nich musi zrezygnować ze szkoły. Dostają zaledwie 60% ustawowej płacy minimalnej. Robotnicy na plantacjach dostają tylko 1,5% ceny, jaką płacimy za banany w sklepach. Działalność związków zawodowych spotyka się z dużym oporem pracodawców, zwłaszcza w Kostaryce i Hondurasie. Dochodzi do brutalnych aktów przemocy wobec działaczy związkowych i protestujących robotników.

ŚRODKI CHEMICZNE I PESTYCYDY

Banany są bardzo podatne na choroby i szkodniki, stąd producenci stosują

wielkie ilości pestycydów, m.in. DBCP (Nemagon), którego użycia zakazano w USA w r. 1979. W krajach bogatych zużywa się średnio 2,7 kg pestycydów na hektar rocznie; na plantacjach bananów w Kostaryce - aż 44 kg. Opryskuje się je nawet 50 razy w roku, co kosztuje dwukrotnie więcej niż płace. Robotnicy pracujący zwykle bez odzieży ochronnej narażeni są na działanie pestycydów, co powoduje ostre zatrucia, choroby, a nawet śmierć.

UPRAWY EKOLOGICZNE

Banany znajdują się w kręgu zainteresowania Sprawiedliwego Handlu (Fair Trade), który oferuje owoce od drobnych rolników, stosujących organiczne metody uprawy. Gwarantuje im uczciwą cenę i warunki współpracy, które pozwalają na rozwój całej społeczności lokalnej.

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT						
Chiquita	●	●	●	●	Chiquita Brands Int						
Del Monte	●	●	●	●	Fresh Del Monte Produce Inc						
Dole	●	●	●	●	Dole Food Co						
Fyffes	●	●	▲	●	Fyffes Plc						
Geest	●	●	▲	●	Fyffes/WIBDECO						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Tuuszcz przemysłowy	Prawa zwierząt	Reżimy	Prawa pracowników	Nieodpowiedzialny marketing	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

KAKAO I CZEKOLADA

Jemy coraz więcej czekolady. Powoli staje się ona bardziej popularnym składnikiem naszego menu niż owoce i warzywa. Jednak każda zjedzona tabliczka czekolady czy baton wywiera wpływ nie tylko na nasze zdrowie, ale także na stan środowiska naturalnego i na sytuację rolników uprawiających kakao, którzy zaopatrują w surowiec wielkie koncerny spożywcze. Mało kto wie, że kakao, podstawowy składnik czekolady, jest w dużej części owocem pracy niewolników, najczęściej dzieci.

KTO NA TYM ZARABIA?

Biznes czekoladowy jest niemal zupełnie zdominowany przez korporacje międzynarodowe, takie jak Nestlé, Mars, czy Cadbury. Zamówienia na wielkie partie ziarna kakaowego są składane pośrednikom, zarabiającym wysokie prowizje. Plantatorzy kakao w Afryce Zachodniej czy Ameryce Środkowej nie uczestniczą w podziale zysków, jakie przynosi sprzedaż czekolady w krajach bogatych. Między cenami skupu ziarna, a cenami gotowych wyrobów w sklepach istnieje wielka dysproporcja. Rolnicy, znajdujący się na samym końcu łańcucha dochodów, otrzymują nie więcej niż 1% ceny, jaką płacimy za czekoladę. Ceny kakao nie są bowiem ustalane przez tych, którzy je produkują, ale na giełdach Londynu i Nowego Jorku. Są one bardzo zmienne, co utrudnia opracowanie stabilnej polityki handlowej krajów ubogich, skąd pochodzi większość dostaw.

Nieustannie spadające ceny ziarna kakaowego zmuszają też plantatorów do zmniejszania kosztów produkcji. Naj-

bardziej cierpią na tym pracownicy. Niemal 50% światowej produkcji kakao pochodzi z Wybrzeża Kości Słoniowej, gdzie na plantacjach pracują dzieci-niewolnicy (czytaj więcej na str. 14). Sprawiedliwy Handel wyklucza pracę niewolniczą, stosuje stabilne, uczciwe ceny dla plantatorów i umożliwia im dostęp do rynków zbytu z pominięciem pośredników.

PROBLEMY ZDROWOTNE

Batony czekoladowe wyglądają atrakcyjnie i są smaczne. Zaspokajają głód, a zawartość cukru dodaje energii. Mimo to ich wartość odżywcza jest niewielka. Przeciętny batonik czekoladowy zawiera ok. 25 g cukru, a od dawna wiadomo, że nadmiar cukru powoduje otyłość, choroby zębów i cukrzycę. Dużo zdrowiej jest zjeść baton zbożowy lub świeży owoc. Wiele wyrobów czekoladowych zawiera też różne dodatki chemiczne, w tym sztuczne aromaty i barwniki. Prowadzone są badania naukowe w celu określenia pozostałości w czekoladzie środków ochrony roślin, pomimo zaawansowanych procesów produkcyjnych.

WPŁYW NA ŚRODOWISKO

Drzewa kakaowe są silnie opryskiwane pestycydami, co ma je chronić przed infekcjami i chorobami roślin, atakującymi uprawy w Afryce i Ameryce Łacińskiej. Wysokie stężenie środków chemicznych wywołuje zatrucia i choroby robotników, którzy pracują na plantacjach bez odpowiedniej odzieży ochronnej i przeszkolenia BHP. Konwencjonalne uprawy kakao niszczą naturalne ekosystemy. Uprawy ekologiczne, promowane m.in. przez Sprawiedliwy Handel, przynajmniej w pewnym stopniu chronią środowisko, np. poprzez sadzenie drzewek w cieniu naturalnego lasu i unikanie wykorzystywania powierzchni po wyrębie lasów deszczowych.

Kakao i czekolada

Sprawiedliwy Handel wyklucza pracę niewolniczą, stosuje stabilne, uczciwe ceny dla plantatorów

PRODUKT	Środowisko	Zwierzęta	Ludzie	Inne	PRODUCENT						
Chocolate Orange	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	Philip Morris Co						
Dairy Milk	● ● ●	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	Cadbury Schweppes Plc						
Divine	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	The Date Cocolate Co						
Fry's	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	● ● ●	Cadbury Schweppes Plc						
Galaxy	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	Mars Inc						
Kit Kat	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Nestlé SA						
Mars Bar	▲ ● ●	● ● ●	● ● ●	▲ ● ●	Mars Inc						
Maya Gold	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Whole Earth Foods Ltd						
Thornton's	● ● ●	● ● ●	● ● ●	● ● ●	Thornton's Plc						
	Zanieczyszczenie	Energia atomowa	Pozostałe	Eksperymenty na zwierzętach	Tłuszcz przemysłowy	Prawa zwierząt	Reżimy	Nieodpowiedzialny marketing	Prawa pracowników	Zbrojenia	Inżynieria genetyczna

Legenda - patrz str. 7, szczegółowy opis kategorii - s. 8-12

POLSKIE REALIA

Poradnik oparty jest na badaniach brytyjskiej organizacji ECRA i odnosi się przede wszystkim do tamtejszego rynku. Przygotowując polską edycję, dokonano selekcji produktów i firm w poszczególnych branżach, wprowadzono też uzupełnienia własne, w tym - dotyczące realiów polskich. Wprawdzie polski konsument może nie znać wielu opisanych tu, mało u nas popularnych marek, jednak w większości analizowanych branż dominującą pozycję na naszym rynku zdobyły już sobie firmy o zasięgu globalnym.

W poradniku przeanalizowano najbardziej znane marki. Tak się składa, że bardzo często najwięksi potentaci i najpopularniejsze marki prezentują się z niezbyt korzystnej strony... Polski konsument może mieć szczególne trudności ze zdobyciem wielu produktów ocenionych pozytywnie. Obecność niektórych z nich na naszych półkach sklepowych jest rzeczywiście znikoma.

W tej sytuacji sugerujemy proste rozwiązanie: KUPUJ LOKALNIE. Krajowi, regionalni czy miejscowi producenci, właśnie ze względu na swą lokalność, nie prowadzą brudnych interesów w krajach Trzeciego Świata, a korporacje międzynarodowe są najczęściej oskarżane o grzechy tam właśnie popełniane: wspieranie brutalnych reżimów, dewastację przyrody na wielką skalę, korzystanie z pracy niewolniczej, w tym eksploatację dzieci, prześladowanie, a nawet eksterminację plemion tubylczych. Produkujące w Polsce firmy podlegają krajowym standardom dotyczącym praw pracowników czy ochrony środowiska. Można je kontrolować. Gdy miejsce produkcji

znajduje się blisko konsumenta, można uniknąć zanieczyszczeń, które powodują środki transportu. Kupując produkt lokalny, chronimy też miejsca pracy nasze, sąsiadów, znajomych...

W tej edycji poradnika nie ujęto firm polskich, jednak wiele rodzimych zakładów i marek jest dziś własnością koncernów międzynarodowych, które zostały poddane ocenie w poszczególnych grupach produktów. I tak na przykład herbaty „Saga”, przetwory „Ami-no”, margaryna „Kasia” produkowane są przez koncern Unilever, pasta „Colodent” jest produktem firmy Colgate-Palmolive, woda „Kropla Beskidu” Coca Coli, Danone produkuje ciasteczka „San” i „Pieguski” zaś spożywczy gigant Nestlé jest właścicielem takich marek jak „Winiary” czy „Nałęczowianka”, pośrednio także „Mazowszanka”.

Poniżej prezentujemy zestawienie niektórych popularnych na polskim rynku marek należących do międzynarodowych koncernów, których ocenę możemy znaleźć w tabelach poradnika.

Colgate Palmolive:

Ajax, Colgate, Colodent, Palmolive, Protex (mydła)

Unilever:

Persil, Dove, Timotei, Sunsilk, Rexona, Cif, Domestos, Signal, Axe, Saga, Lipton, Brooke Bond, Knorr, Amino, Algida, Carte d'Or, Hellman's, Planta, Delma, Kasia, Flora, Rama

Procter & Gamble:

Blend-a-med, Olay, Dicsreet, Always, Naturella, Head & Shoulders, Shamtu, Herbal Essences, Ace, Lenor, Bonux, Ariel, Vizir, Wella (dystrybuowana przez P&G), Pampers, Old Spice, Secret (dezodoranty)

Coca-Cola:

Kropla Beskidu, Cappy, Kinley, Mirinda, 7up, Lift, Burn, Powerade

Pepsico:

Fanta, Sprite, Pepsi, Toma, Gatorade, Aqua Minerale

Kraft Foods:

Maxwell House, Milka, Jacobs, Prince Polo, Alpen Gold, Belvita, 3bit

Nestlé:

Nescafe, Ricore, Nałęczowianka, Aquarel, Corn Flakes, Cheerios, Gold

Flakes, Frutina, Chocapic, Nestlé Fitness, Cini Minis, Cookie Crisp, Kangus, Nesquik (płatki, kakao, krem czekoladowy), NAN (pokarm dla niemowląt), Princessa, KitKat, Lion, Aero, Winiary, After Eight, Manhattan (lody), Purina (karma dla zwierząt), Nestea, JoJo (pianki)

Masterfoods:

Mars, Snickers, Milky Way, Bounty, Twix, M&M's, Maltesers, Skittles, Uncle Ben's, Kitekat, Whiskas

Danone:

Lu, San, Petitki, Pieguski, Danonki, Danio, Activia, Actimel

Schwarzkopf-Henkel

Gliss Kur, Schauma, Palette, Taft, Lady Speed Stick, Vademecum (pasta do zębów), Hattric, Clin, Bref, Silan, Somat, Perwoll, Rex, Persil, Pur, Fa, Bac

Reckitt-Benckiser

Vanish, Woolite Perła, Quanto, Dosia, Calgon, Calgonit, Bryza, Veet, Kop

Glaxo SmithKline

Sensodyne, Aquafresh, Paordontax

BATERYJNE CZY GRZEBIĄCE?

Oznakowania na jajkach

Czy wiesz, że większość jajek, które kupujemy w sklepach pochodzi z dużych ferm przemysłowych, gdzie życie kur w niczym nie przypomina obrazków, jakie widzimy na etykietkach. Nie ma tam kwok prowadzących kuczęta, walecznych kogutków, grzebani, przesiadywania na grzędzie. Najbardziej rozpowszechnioną i najmniej humanitarną metodą jest tzw. chów klatkowy. Ptaki spędzają życie w piętrowych klatkach wielkości porównywalnej do kartki A4, nigdy nie widzą dziennego światła.

Normalną praktyką jest obcinanie dziobów i pazurów, aby zapobiec wynikającym z nienaturalnych warunków zachowaniom agresywnym.

„Rzeczpospolita” (14.04.2006) podaje, że przynajmniej 9 na 10 sprzedawanych u nas jaj pochodzi z chowu klatkowego. Pozostałe 10 procent to głównie jaja od

kur z chowu ściółkowego. W Wielkiej Brytanii, już ponad 40 proc. jaj pochodzi od kur wolnego chowu i udział ten stale rośnie. Tamtejsi konsumenci zareagowali na informacje, że kury w fermach karmione są paszą genetycznie modyfikowaną i faszerywane antybiotykami.

Co możesz zrobić?

- Sprawdź przed zakupem z jakiego typu chowu pochodzą jaja (patrz niżej - oznakowanie)
- Unikaj kupowania jaj z chowu klatkowego
- Pytaj w swoim sklepie o jaja z chowu na wolnym wybiegu

Oznakowanie jaj

Jaja muszą być oznaczone na skorupie numerami wyróżniającymi.

Numer taki składa się z:

1. Kodu systemu hodowli:
 - 0 - jaja z produkcji ekologicznej
 - 1 - jaja z chowu na wolnym wybiegu
 - 2 - jaja z chowu ściółkowego
 - 3 - jaja z chowu klatkowego
2. Kodu państwa (np. PL) w której zarejestrowany jest zakład
3. Oznaczenia zakładu

Na opakowaniu producent ma obowiązek umieścić słowną informację o metodzie chowu np. *jaja z chowu klatkowego*, *jaja z chowu na wolnym wybiegu*.

Nieznakowane mogą być tylko jaja z małych stad przyzagrodowych. Mogą być sprzedawane na okolicznych bazarach, z pisemną informacją o pochodzeniu i dacie przydatności do spożycia.

SPRAWIEDLIWY HANDEL

Niesprawiedliwym praktykom w handlu światowym przeciwstawia się międzynarodowy ruch alternatywnego handlu, opartego na zasadach etycznych, zwany Sprawiedliwym Handlem (Fairtrade). Jego celem jest pomoc w rozwoju najuboższym producentów z Trzeciego Świata. Już niemal 50 lat rozwija się na Zachodzie, kiełkuje również w Polsce.

Sprawiedliwy Handel to partnerska współpraca producentów i kupujących na rzecz usunięcia upośledzenia społecznego producentów, zwiększenia ich dostępu do rynków i promowanie zrównoważonego rozwoju. Jego misją jest szerzenie równości społecznej, bezpieczeństwa ekonomicznego i ochrony środowiska przez zapewnienie lepszych warunków handlu, podnoszenie świadomości i kampanie.

Sprawiedliwy Handel tworzy dla ubogich w Trzecim Świecie możliwości utrzymania się z własnej pracy. Najważniejszymi produktami Sprawiedliwego Handlu są artykuły spożywcze, głównie z produkcji ekologicznej: kawa, herbata, kakao i jego przetwory (np. czekolada), miody egzotyczne, cukier trzcinowy, banany i inne owoce egzotyczne oraz ich przetwory (soki, owoce suszone, dżemy itp.), orzechy, produkty zbożowe (ryż, komosa ryżowa i in.) i ich przetwory (chrupki, makarony, musli itp.), fasola i inne. Są też wyroby rękodzielnicze - dywany orientalne, biżuteria, ceramika, rzeźby, plecionki, kosze, maty, ludowe instrumenty muzyczne, artykuły papiernicze, zabawki, odzież i inne wyroby włókiennicze, piłki sportowe... Ofertę wzbogacają tak nieocze-

kiwane produkty, jak kosmetyki, kwiaty cięte, nagrania muzyczne czy... usługi medialne i turystyczne.

Produkty Sprawiedliwego Handlu muszą spełniać kryteria międzynarodowe, określane odrębnie dla poszczególnych towarów. Znaki certyfikacyjne, przyznawane przez niezależne organizacje, pomagają konsumentom odróżnić towary Sprawiedliwego Handlu od innych, co ułatwia podjęcie decyzji podczas zakupów. Organizacje Sprawiedliwego Handlu umieszczają też na opakowaniach informacje na temat producentów i etycznych zasad produkcji i handlu.

Aby produkt mógł uzyskać certyfikat Sprawiedliwego Handlu, producenci muszą utworzyć demokratycznie zarządzaną organizację (np. spółdzielnię produkcyjną), w której przestrzegane są równe prawa kobiet i mniejszości etnicznych, zapewnione są co najmniej ustawowe minimalne w danym kraju płace, godne i bezpieczne warunki pracy, wykluczona jest praca dzieci i niewolników. Są też określone standardy ekologiczne, stąd wiele produktów Sprawiedliwego Handlu ma również certyfikaty ekologiczne.

Znaczne obowiązki mają także importerzy. Dokonują zakupów bezpośrednio od organizacji drobnych producentów, eliminując pasożytniczych pośredników. Wypłacają co najmniej cenę minimalną, ustaloną w ramach Sprawiedliwego Handlu, która musi pokryć koszty produkcji i dać godziwy zarobek producentom i robotnikom. Nie zależy ona od wahań cen światowych i najczęściej jest znacznie wyższa. Duża część należności jest wypłacana z góry, by producenci mogli inwestować i byli niezależni od lichwiarzy. Zawiera się umowy długoterminowe, co umożliwia producentom planowanie i zapewnia długofalową współpracę opartą na wzajemnych korzyściach. Importerzy współtworzą perspektywy dla zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnych poprzez pomoc w podnoszeniu kwalifikacji producentów i wypłacanie dodatkowej premii na projekty rozwojowe dla całej społeczności lokalnej.

ZNAKI SPRAWIEDLIWEGO HANDLU

Od wiosny 2003 roku w całej Unii Europejskiej został ujednolicony znak Sprawiedliwego Handlu dla produktów spożywczych. Zastą-

pił znaki narodowych organizacji certyfikacyjnych, zrzeszonych w FLO.

Odrębny znak - Rugmark - jest używany dla dywanów orientalnych.

Niektóre organizacje świadomie rezygnują z używania tych znaków. Tak postępuje np. niemiecka firma Ökotopia, gdyż jej standardy socjalne i ekologiczne są wyższe niż standardy Sprawiedliwego Handlu. Ale w związku z tym rezygnuje też z określenia „Sprawiedliwy Handel” na rzecz „handel solidarnościowy”.

Włoska organizacja CTM Altrmercato przestrzega standardów Sprawiedliwego Handlu, ale swe produkty firmuje własnym logo. Uważa, że np. ich kawa to nie to samo, co kawa z certyfikatem Sprawiedliwego Handlu, produkowana przez jakiś koncern, słynący z niesprawiedliwych praktyk (np. Nestlé), dlatego certyfikat powinny dostawać nie poszczególne produkty, ale organizacje, które całą działalność prowadzą na zasadach Sprawiedliwego Handlu.

Podobnie postępują niektóre duże organizacje niemieckie.

Gepa - największa europejska organizacja Sprawiedliwego Handlu - część produktów sprzedaje ze znakiem Sprawiedliwego Handlu, resztę - ze swym logo.

W roku 2004 r. IFAT - The International Fair Trade Association - wprowadziła Znak Organizacji Sprawiedliwego Handlu (FTO Mark). Nie jest to znak certyfikacyjny dla towarów. IFAT przyznaje prawo jego używania swoim handlowym organizacjom członkowskim z całego świata, które spełniają standardy, określone przez system monitoringu IFAT. Znak tego nie mogą używać niehandlowi członkowie IFAT ani inne organizacje.

SPRAWIEDLIWY HANDEL W POLSCE

Sprawiedliwy Handel budzi coraz większe zainteresowanie także w Polsce, zwłaszcza wśród ludzi wrażliwych etycznie, troszczących się o środowisko naturalne i zainteresowanych zdrową żywnością. Zaowocowało to powstaniem w r. 2003 Stowarzyszenia Sprawiedliwego Handlu „Trzeci Świat i My”.

W listopadzie 2005 r. Stowarzyszenie podpisało umowę z niemiecką organizacją certyfikacyjną TransFair, która będzie certyfikować rozprowadzane przez Stowarzyszenie produkty do czasu powstania polskiej organizacji certyfikacyjnej. Stowarzyszenie jest pierwszym i - jak na razie - jedynym licencjonowanym dystrybutorem Sprawiedliwego Handlu w Polsce.

Stowarzyszenie opracowało polską wersję międzynarodowego znaku certyfikacyjnego Fairtrade, którą ma prawo użytkować jako jedyne w Polsce.

13.05.2006 z okazji Światowego Dnia Sprawiedliwego Handlu Stowarzyszenie wprowadziło oficjalnie na rynek polski certyfikowane produkty, dostępne w niektórych punktach sprzedaży detalicznej, uruchomiło też sklep internetowy, w którym oferuje około 100 wysokiej jakości artykułów spożywczych. Można je znaleźć na stronie:

www.sklep.sprawiedliwyhandel.pl

Jest tam też spis placówek detalicznych, oferujących certyfikowane na teren Polski produkty Sprawiedliwego Handlu.

ZNAKI EKOLOGICZNE

Ekologiczne znaki towarowe pomagają podczas zakupów wybrać towary, które spełniają wybrane kryteria dotyczące ich oddziaływania na środowisko.

W zależności od systemu certyfikacji (np. Der Blaue Engel, Svanen, Eko-znak itd.), badaniu może podlegać wykorzystanie surowców nieodnawialnych, zużycie energii na etapie produkcji i użytkowania, trwałość i niezawodność, unikanie testów na zwierzętach, możliwość bezpiecznej utylizacji lub recyklingu itd. Przy produkcji żywności bada się wpływ na ekosystemy przez sposób nawożenia i uprawy, co też oddziałuje bezpośrednio na jakość produktów spożywczych. Oznaczenia wskazujące na regionalne pochodzenie towaru zachęcają do nabywania produktów rodzimych - zwykle mniej przetworzonych i zdrowszych. Wybierając produkty oznaczone znakami ekologicznymi, wspierasz firmy inwestujące w przyjazne dla środowiska technologie, a ich nieekologicznym konkurentom dajesz znak, że czas na zmiany. Każdy znak ekologiczny powinien być zrozumiały dla klienta, bywa więc uzupełniany krótką informacją, że np. produkt powstał w 100% z makulatury lub jest wysoko energooszczędny. Wielu nieuczciwych producentów wykorzystuje preferencje nabywców, nadając swoim towarom wymyślone przez siebie oznaczenia. Nie dajmy się jednak nabrać - musimy dokładnie wiedzieć, dlaczego coś jest ekologiczne.

Więcej o ekoznakach:

www.ekonsument.pl, www.zieloneznaki.pl

Łabędź - Svanen (Szwecja)

Niebieski Anioł - Der Blaue Engel (Niemcy)

Rolnictwo ekologiczne Polskie

ekoland®

Eko-znak (Polska)

Produkt nietestowany na zwierzętach

Rolnictwo ekologiczne (Unia Europejska)

Znaki rolnictwa ekologicznego (Niemcy)

ADRESY, ŹRÓDŁA INFORMACJI

Tu znajdziesz wybrane adresy organizacji krajowych i zagranicznych, zajmujących się problematyką związaną z treścią poradnika, a także stron internetowych o tej tematyce.

POLSKA ZIELONA SIEĆ

info@zielonasiec.pl
www.zielonasiec.pl

Polską Zieloną Sieć współtworzą:

Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju

ul. Białoskórnicza 26, 50-132 Wrocław
tel.: 0-71/343-08-49
fax: 0-71/344-59-48
e-mail: biuro@eko.wroc.pl
www.eko.wroc.pl

Federacja Zielonych „Gaja”

ul. Czackiego 3a, 70-216 Szczecin
tel./fax: 0-91/489-42-32
e-mail: office@gajanet.pl
www.gajanet.pl

Fundacja Biblioteka Ekologiczna

ul. Kościuszki 79, 61-715 Poznań
tel.: 0-61/852-41-39
fax: 0-61/852-82-76
e-mail: rceebepz@free.ngo.pl
www.free.ngo.pl/rceebepz

Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”

ul. Więckowskiego 33 pok. 310,
90-734 Łódź
tel./fax: 0-42/632-03-11
e-mail: office@zrodla.org
www.zrodla.org

Stowarzyszenie

Ekologiczno-Kulturalne

Klub Gaja

ul. Parkowa 10, 43-365 Wilkowiec
tel./fax: 0-33/812-36-94
e-mail: klubgaja@klubgaja.pl
www.klubgaja.pl

Społeczny Instytut Ekologiczny

ul. Raszyńska 32/44,
02-026 Warszawa
tel./fax: 0-22/668-97-92
e-mail: ewa.sieniarska@plusnet.pl
www.sie.most.org.pl

Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-Group”

ul. Ciepła 19 A, 15-472 Białystok
tel./fax: 0-85/653-75-76
e-mail: biuroagro@wp.pl
www.eko.podlasie.pl

Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Tilia”

ul. Bydgoska 7, 87-100 Toruń
tel./fax: 0-56/655-66-98
e-mail: krauzem@alpha.net.pl
www.tilia.org.pl

Towarzystwo dla Natury i Człowieka

ul. Głębocka 8a, 20-612 Lublin
tel./fax: 0-81/743-71-04
e-mail: oikos@eko.lublin.pl
www.ekolublin.pl

EKOLOGIA W INTERNECIE

www.eko.org.pl
www.biuletyn.zielonasiec.pl
www.salamandra.org.pl
www.kp.org.pl
www.rowery.org.pl
www.pracownia.org.pl
www.ekozywnosc.pl

OCHRONA ZWIERZĄT I WEGETARIANIZM

www.empatia.pl
www.klubgaja.pl
www.viva.org.pl
www.vege.pl

SPRAWIEDLIWY HANDEL

**Stowarzyszenie
Sprawiedliwego Handlu
„Trzeci Świat i My”**
ul. ks. Józefa Zator Przytockiego 3,
80-245 Gdańsk-Wrzeszcz
tel.: 0-508/376-866
tel./fax: 058/341-01-41 w. 40
e-mail: info@sprawiedliwyhandel.pl
www.sprawiedliwyhandel.pl

Organizacje międzynarodowe

www.eftafairtrade.org
www.fairtrade.net
www.ifat.org
www.worldshops.org

POMOC KONSUMENTOM

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz lista Powiatowych i Miejskich Rzeczników Konsumentów

tel.: 0-22/556-08-00
fax: 0-22/826-50-76
e-mail: uokik@uokik.gov.pl
www.uokik.gov.pl

Główny Inspektorat Inspekcji Handlowej

tel.: 0-22/55-60-105,
fax: 0-22/827-22-89
e-mail: sekretariat@giih.gov.pl
www.giih.gov.pl

Federacja Konsumentów

tel./fax: 0-22/827-51-05
e-mail: sekretariat@federacja-konsumentow.org.pl
www.federacja-konsumentow.org.pl

Stowarzyszenie

Konsumentów Polskich

tel.: 0-22/660-52-71
tel./fax: 0-22/825-68-31
e-mail: sekretariat@skp.pl
www.skp.pl

Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Konsumentów

e-mail: stowarzyszenie@halat.pl
www.halat.pl/stowarzyszenie.html

PRAWA CZŁOWIEKA I PRAWA PRACOWNICZE

www.amnesty.org.pl
www.hfhrpol.waw.pl
www.amnesty.org
www.hrw.org
www.cesr.org
www.universalrights.net
www.workersrights.org
www.senser.com

www.fairlabor.org
www.laborrights.org
www.business-humanrights.org

Prawa człowieka w Chinach

www.laogai.org
www.hrw.org/wr2k3/asia4.html

CZYTAJ W INTERNECIE

Konsumpcja etyczna i zrównoważona

www.ethicalconsumer.org
www.ethiscore.org
www.coopamerica.org/programs/rs
www.boycotts.org
www.oneworld.org/guides/ecg/front.html
www.un.org/esa/sustdev/sdissues/consumption/conprod.htm
www.efseurope.org
www.efte.org
www.zieloneznaki.pl
www.consumersinternational.org
www.uneptie.org
www.iied.org/smg/pubs/backpap1.html

Walka z ubóstwem w Trzecim Świecie

www.maitri.diecezja.gda.pl
www.oneworld.org
www.oxfam.org
www.christian-aid.org.uk
www.misereor.de
www.brot-fuer-die-welt.de

Monitoring korporacji międzynarodowych

www.corpwatch.org
www.corporatecritic.org
www.coopamerica.org
www.boycotts.org

www.sweatshops.org
www.stopcorporateabuse.org

Ekonomia alternatywna

www.neweconomics.org
www.timedollar.org
www.co-operativebank.co.uk
www.triodos.co.uk
www.socialfunds.com
www.paxworld.com

Niewolnictwo i eksploatacja pracy dzieci

www.globalmarch.org
www.stopchildlabor.org
www.antislavery.org
www.freetheslaves.net
www.iabolish.com
www.anti-slavery.org
www.anti-slaverysociety.addr.com
www.csi-int.org
www.members.aol.com/casmasalc
www.sudancampaign.com
www.erols.com/bccsbs/bass/bass.html
www.dol.gov/ilab/media/reports/iclp/sweat2/commercial.htm

Ropa naftowa i benzyna

www.zb.eco.pl/zb/47/hell1.htm
www.zb.eco.pl/zb/89/trz_swf.htm
www.ecosonline.org
www.hrw.org/reports/1999/nigeria/Nigew991-01.htm#TopOfPage
www.hrw.org/backgrounder/africa/angola
www.hrw.org/doc/?t=africa&c=sudan
www.stopesso.com
www.moles.org
www.archive.greenpeace.org/comms/ken/hell.html
www.oilwatch.org

www.greenpeace.org.uk/climate/climatecriminals/esso/index.cfm

Zabawki

www.maitri.diecezja.gda.pl/gazetka/my_64/html/zabawki.htm

www.fair-spielt.de

www.coopamerica.org/programs/sweatshops/

www.nikewages.org

Odzież

www.cleanclothes.org

www.itglwf.org

www.sweatshops.org

www.sweatshopwatch.org

www.nosweat.org.uk

www.globalexchange.org/campaigns/sweatshops

Sok pomarańczowy

www.workers.labor.net.au/114/c_historicalfeature_brazil.html

www.haitisupport.gn.apc.org/37b.html#bo

Kakao, czekolada

www.globalexchange.org/campaigns/fairtrade/cocoa

www.antislavery.org/homepage/news/cocoa040501.htm

www.news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/2205741.stm

Banany

www.bananalink.org.uk

www.cbea.org

www.banafair.de

www.hrw.org/reports/2002/ecuador

www.stitchonline.org/archives/Stitch-BananaFactSheet.pdf

www.globalexchange.org/campaigns/bananas/globalpesticide0398.htm

BOGATE KATALOGI STRON WWW

www.ekonsument.pl

www.sprawiedliwyhandel.pl

www.corpwatch.org/links

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
Jak używać poradnika.....	7
Kryteria oceny	8
Zanim coś kupisz	13
Lodówki i zamrażarki	18
Paliwa	20
Płyny do mycia naczyń i chemia domowa	22
Kosmetyki	24
Odzież	26
Zabawki	28
Napoje	30
Sok pomarańczowy	32
Kawa i herbata	34
Banany	36
Kakao i czekolada	38
Polskie realia	40
Sprawiedliwy handel	43
Znaki ekologiczne	46
Adresy, źródła informacji	47

Polska Zielona Sieć jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski. Naszym celem jest rozwój w zgodzie z naturą. Działamy między innymi poprzez budowanie obywatelskiego poparcia dla zrównoważonego rozwoju, tworzenie mechanizmów społecznej kontroli wydatkowania publicznych funduszy, zwiększenie wpływu konsumentów na jakość produktów oraz politykę globalnych korporacji, a także wspieranie ekorozwoju krajów globalnego południa.

Wiele z naszych działań opiera się na aktywności organizacji regionalnych, które wspierają inicjatywy obywatelskie na rzecz ochrony środowiska. Współpracujemy również z organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Aktywnie działamy dla natury, człowieka i rozwoju.

- Czy Twoje kakao uprawiały dzieci–niewolnicy?
- Jak przyczynić się do zmniejszenia nędzy w krajach Trzeciego Świata?
- Który koncern naftowy niszczy lasy i prześladuje ludzi?
- Czy producent Twoich perfum nie torturuje zwierząt?
- Czy Twoje buty nie powstały w obozie pracy przymusowej?
- Dlaczego warto kupować produkty lokalne?
- Jak dbać o środowisko robiąc zakupy?

Odpowiedzi na te pytania znajdziesz w poradniku **DOBRE ZAKUPY**. Jest to pierwszy w Polsce poradnik odpowiedzialnego konsumenta, który pokazuje jak poprzez codzienne wybory w sklepie możesz bronić przestrzegania praw człowieka, dbać o środowisko i chronić zwierzęta.

www.zielonasiec.pl
www.ekonsument.pl

